

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

**JANUSZ KORCZAK'IN "BİR ÇOCUK NASIL SEVİLMELİ"
ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ: BİR SÖYLEM ANALİZİ
DENEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Vildan ARIK

Danışman
Doç. Dr. Ergin ERGİNER

Nevşehir
Ocak, 2024

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

**JANUSZ KORCZAK'IN "BİR ÇOCUK NASIL SEVİLMELİ"
ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ: BİR SÖYLEM ANALİZİ
DENEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Vildan ARIK

Danışman
Doç. Dr. Ergin ERGİNER

Nevşehir
Ocak, 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan
Vildan ARIK

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Janusz Korczak’ın “bir çocuk nasıl sevilmeli” adlı eserinin incelenmesi: Bir söylem analizi denemesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Vildan ARIK

Danışman

Doç. Dr. Ergin ERGİNER

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ergin ERGİNER danışmanlığında Vildan ARIK tarafından hazırlanan “Janusz Korczak’ın “Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli” Adlı Eserinin İncelenmesi: Bir Söylem Analizi Denemesi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman	: Doç. Dr. Ergin ERGİNER
Üye	: Prof. Dr. Mustafa ÇELEBİ
Üye	: Doç. Dr. Emine Zehra TURAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Recai ÇETİN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezimi yazma sürecimde bana destek olan ve yol gösteren değerli danıőmanım Doç. Dr. Ergin Erginer'e, yüksek lisansımı tamamlamam konusunda bana en çok destek olan, her zaman başarabileceğime dair beni yüreklendiren annem Ayőe Arık ve ablam Evrim Fadime Arık'a, hayatım boyunca aldığım her kararda en büyük destekçim olan, ve bana güvenen canım babam Mehmet Arık'a teşekkürlerimi sunuyorum.

**JANUSZ KORCZAK’IN “BİR ÇOCUK NASIL SEVİLMELİ”
ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ: BİR SÖYLEM ANALİZİ
DENEMESİ**

Vildan ARIK

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı,
Yüksek Lisans, Ocak, 2024 Danışman: Doç. Dr. Ergin Erginer**

ÖZET

Çocuklar yaşadıkları toplumun yapı taşlarını oluşturur ve toplumun varlığını sürdürebilmesi için o toplumun çocuklarının, sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi gereklidir. Aksi takdirde çocuğun haklarını yok sayan toplumlar yok olmaya mahkûm kalacaklardır. İnsanlık tarihi boyunca birçok toplumda çocuklar bir yandan korunup bakılırken bir yandan da ihmal ve istismarın odağı olmuş ve hakları yok sayılmıştır. Günümüzde çocukla ilgilenilmesi, ihtiyaçlarının en sağlıklı şekilde giderilmesi ve korunması gerekliliği eskisine nazaran daha çok önem arz etmektedir. Çocuk yetişkine muhtaçtır, çocuk bakım ister, çocuk sevgi ister, çocuk şefkat ister... çocuk yetişkinlerden birçok şey ister. Doğası gereği kendi ihtiyaçlarını belli bir döneme kadar karşılayamayan çocuklar, doğdukları çevredeki yetişkinlere sorumluluk yükleyerek dünyaya gelir. Bu durum da çocuk hakları kavramını beraberinde getirir. Çocuk haklarına dair bu süreç ile ilgili doküman analizi yapılarak geçmişten günümüze nasıl bir yol izlendiğinin incelenmesi bu çalışmada yer alacaktır. Yirminci yüzyılda çocukların yetişkinlerin sahip olduğu haklardan farklı haklara sahip olması ve bu konuda bir adım atılması gerektiğini savunan Henryk Goldszmit, Janusz Korczak ismiyle çocuk haklarının babası olarak bilinir. Bu alanda eserleri olan Polonyalı Musevi pediatrist, pedagog ve aynı zamanda çocuk kitabı yazarı olan Korczak’ın bakış açısının günümüzde de bilinmesi için Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli adlı eserinin incelenmesi bu çalışmada yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Janusz Korczak, Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli

**AN INVESTIGATION OF JANUSZ KORCZAK'S HOW TO
LOVE A CHILD: AN EFFORT OF PEDAGOGICAL DISCOURSE
ANALYSIS**

Vildan ARIK

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Educational Sciences, Master's Thesis, January 2024
Supervisors: Assoc. Prof. Ergin ERGİNER,**

ABSTRACT

Children form the building blocks of the society they live in, and in order for the society to survive, it is necessary for the children of that society to be raised in a healthy way. Otherwise, societies that ignore the rights of the child will be doomed to disappear. Throughout human history, in many societies, while children have been protected and cared for, they have also been the focus of neglect and abuse and their rights have been ignored. Nowadays, the necessity of taking care of children, meeting their needs and protecting them in the healthiest way is more important than before. The child needs adults, the child needs care, the child needs love, the child needs affection... the child wants many things from adults. Children, who by nature cannot meet their own needs until a certain period of time, are born bearing responsibility for the adults in the environment in which they are born. This situation brings with it the concept of children's rights. This study will include examining the path followed from past to present by analyzing documents regarding this process regarding children's rights. Henryk Goldszmit, known as Janusz Korczak, is known as the father of children's rights, who argued that children should have rights different from those of adults in the twentieth century and that a step should be taken in this regard. In order to make the perspective of Korczak, who is a Polish Jewish pediatrician, pedagogue and also a children's book author, known today, his work titled *How to Love a Child* will also be examined in this study.

Keywords: Children Rights, Janusz Korczak, How to Love a Child

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Kavram ve Terimler	2

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Çocuklar ve Hakları.....	6
2.2. Ülkemizde ve Dünyada Çocuk Haklarının Tarihi Serüveni.....	10
2.3. Janusz Korczak ve Çocuk Haklarına Bakış Açısı	18
2.3.1. Janusz Korczak Yaklaşımları.....	21
2.3.1.1. Çocuğun Saygı Görmesi	21
2.3.1.2. Özgürlük.....	21
2.3.1.3. Demokratik Eğitim.....	21

2.3.2. Korczak'ın Etkisiyle Bugün.....	22
2.3.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi	22
2.3.2.2. Eğitimde Yenilikler.....	22
2.3.3. Korczak Döneminde Sınırlılıklar.....	22
2.3.4. Korczak 'tan Önce (1912 Öncesi)	22
2.3.5. Korczak'ın Dönemine Etkisi (1912- 1942)	23
2.3.6. Korczak'ın Ölümünden Sonra (1942-...)	23
2.4. Bir Yazar Olarak Korczak	24
2.4.1. Korczak'ın 'Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli' Adlı Eseri	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	27
3.2. İnceleme Nesnesi.....	28
3.3. Verilerin Toplanması.....	28
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Kitaptan Elde Edilen Genel Bulgular	29
4.2. Kitapta Ele Alınan Konular	31
4.3. Kitapta Kullanılan Analiz Yaklaşımları ve Örnekler	36
4.4. Kitapta Çocuk Haklarına Dair Bakış Açısı Nasıl Sunulmuştur?.....	39
4.4.1. Çocuğun Süt Hakkı.....	40
4.4.2. Çocuğun Bakım ve Korunma Hakkı.....	42
4.4.3. Çocuğun Sevme ve Sevilme Hakkı	43
4.4.4. Çocuğun Birey Olma Hakkı	44
4.4.5. Çocuğun Eşitlik Hakkı.....	45
4.4.6. Çocuğun Özgürlük Hakkı	47
4.4.7. Çocuğun İfade ve İletişim Hakkı	48
4.4.8. Çocuğun Bağımsızlık Hakkı.....	50

4.4.9. Çocuğun Eğitim Hakkı	52
4.4.10. Çocuğun Oyun Hakkı	55
4.4.11. Çocuğun Saygı Hakkı	56
4.4.12. Çocuğun Anı Yaşama Hakkı	57
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	59
KAYNAKÇA	71
ÖZ GEÇMİŞ.....	78

KISALTMALAR

- BM:** Birleşmiş Milletler
- ÇHS:** Çocuk Hakları Sözleşmesi
- BMÇHK:** Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komisyonu
- UNICEF:** Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye’de Çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 1935 ve 2080 yılları arasında Toplam Ülke Nüfusu İçindeki Çocukların Nüfus Toplamı, Türkiye (TUIK, Genel Nüfus Sayımları, 1935-1990)	13
Tablo 4.1. Kitapta ele alınan temel konular ve açıklamaları	31
Tablo 4.2. Kitapta kullanılan analiz yaklaşımları ve örnekler.....	37
Tablo 4.3. Bir çocuk nasıl sevilmeli kitabında değinilen çocuk hakları	40

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 2.1.** Sanayi devriminden bu yana çocuk sömürsü (dunyayilar.org, 2016). .. 12
- Resim 2.2.** Janusz Korczak..... 18
- Resim 2.3.** Bir çocuk nasıl sevilmeli, Janusz Korczak 25

GİRİŞ

Bu tez kapsamında, geçmişten günümüze çocuk hakları ve eğitimi konusunda önemli bir temsil haline gelen Janusz Korczak'ın teorik ve pratik çalışmaları ele alınarak, çocuk haklarının insan hakları perspektifindeki yerine odaklanılmaktadır.

Çocuk hakları hem çocuğun kendi potansiyelini en iyi şekilde ortaya koyabilmesi için hem de çocuğun refahının yanı sıra toplumun sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için de büyük önem arz etmektedir.

Janusz Korczak, çocuk edebiyatı ve pedagojisi açısından önemli bir isimdir. Yaşamının önemli bir kısmını çocuklara adayan Korczak, çocuklarla ilgili önemli yapıtları ve dikkat çeken çalışmaları ile tanınır. Bu alanda en önemli eserlerinden biri olan "Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli?" kitabı, çocuğun psikoloji ve çocuğun eğitim sürecine ilişkin dikkat çekici içeriğe sahiptir. Bu eser, çocukların bir birey olarak kabul edilmesi gerektiği hususuna sıkça vurgu yapar. Korczak, onların da tıpkı yetişkinler gibi haklarının tanınması ve düşüncelerinin önemsenmesi gerektiğini söyler.

Korczak'ın eserleri çocukların dünden bugüne yaşantılarında toplumdaki yerlerine dair bir kaynak niteliği taşır. Korczak'ın "Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli?" kitabının incelemesinin yapıldığı bu çalışmada, çocuk haklarının geçmişten günümüze küresel düzeyde durumu ele alındı. Çocuklar, toplumların geleceğini inşa eden temel unsurlardır. Çocukların hakları da bu durum gözetilerek önemsenmeli ve korunmalıdır. "Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli?" kitabı, bu prensibin pratikte nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda rehber niteliği taşır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Tezin konusu kapsamında, çocuk haklarına günümüzdeki bakış açısı ve çocuk h alanında önemli bir isim olarak bilinen Janusz Korczak'ın çocuk haklarına bakış açısını saptamak adına *Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli* eserinin incelemesi yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada çocuk hakları kavramının geçmişten günümüze kadar nasıl bir yol izlediğini günümüzde çocuklara ve haklarına dair nasıl bir tutum takınıldığını araştırmak, zaman zaman göz ardı edilen fakat toplumun geleceğinin temellerini oluşturan çocukların toplumdaki değerine farkındalık sağlamak ve Korczak'ın çocukların yetiştirilmesinde bir rehber niteliği taşıyan *Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli* adlı eserinin sistematik bir incelemesi yapılarak çocuk hakları kapsamında literatüre farklı bakış açıları katmak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumların varlığını sürdürebilmesi için önemli etkenlerden biri de o toplumda çocukların karşılaştığı sorunların çözülmesi ve çocuklara tanınan haklar ile bu sorunların en aza indirgenmesidir. Geçmişten günümüze bakıldığında çocukların hakları bazı durumlarda yok sayılmış olup günümüzde ise gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerde hala bu yok sayış yer yer kendini göstermeye devam etmektedir. Çocuk haklarının öncüsü olan Korczak bu alandaki en önemli isimlerden biri olup Korczak ve çocuk haklarına bakış açısı ile ilgili olarak yapılan çalışmalar yeterli sayıda olmamakla birlikte eserlerinde çocuk hakları kavramını nasıl işlediğinin incelenen bir çalışmaya yeterli sayıda ve içerikte rastlanmamaktadır.

1.4. Kavram ve Terimler

Çocuk: Önce dünyanın ileri gelen ülkelerinden başlayan ve Türkiye'nin de onayladığı Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilk maddesinde 18 yaşından küçük her bireyin “çocuk” olarak tanımlandığı yazmaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye.).

Çocuk Hakları: kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır (Dağ, Doğan, Sazak, Kaçar, Yılmaz, 2015). Birleşmiş Milletler Çocuk Sözleşmesinde ele alınan 4 önemli kriter doğrultusunda yasa ve uygulamalara yön verilmiştir. Bu dört önemli madde; çocuk haklarının hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklara tanınması, çocuğun yüksek yararının ön plana alınması, çocuğun yaşama ve gelişme hakkının korunması ve çocuğun tüm düzeylerde karar alma süreçlerine dahil edilmesi ve fikirlerini ifade etmesinin teşvik edilmesine göre sıralanmaktadır (Kurt, 2016).

Çocuğa Yönelik İstismar: Çocuğa yönelik ruhsal veya fiziksel olarak zarar verici davranışlar çocuk istismarı olarak tanımlanır. Çocuğa zarar veren kişi aileden biri olabileceği gibi çevreden başka bir yetişkin veya çocuğun akranı da olabilir. İstismarın ortaya çıkarabileceği fiziksel zarar, beyin hasarından ölüme kadar çok çeşitli olabilmektedir. Ruhsal ve psikolojik zararlar ise düşük özgüven ve anti sosyal davranışlardan, dikkat problemi ve öğrenmek güçlüklerine kadar çeşitli boyutlarda ortaya çıkabilmektedir (Council, 1993: 208) **Çocuk İşçiliği:** 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış çocukların fiziksel açıdan zorlandığı eğitim ve sağlık hakkının engellendiği gelişme hakkının kısıtlandığı işlerde çalıştırılma biçimidir. Çocuğun duygusal gelişimini de tehdit eden bu durum ileriki yaşantısında da kalıcı izlere sebep olur (Çöpoğlu, 2018).

Çocuk Merkezli Eğitim: Bu yaklaşıma göre, çocuğun ilgi duyduğu veya yetenekli olduğu alanlara göre çocuğun eğitimine yön verilir. Bütün çocukların birbirinden farklı ve özel olduğu kabul edilip çocuğun öğrenme şekli ve kendini gerçekleştirme potansiyeli dikkate alınarak kendini tam olarak ifade edebileceği bir eğitim sistemini savunur (Lunenburg, 2000; Driscoll, 1999).

Çocukların Kendi Kendini Yönetmesi: Çocukların kendi hayatlarıyla ilgili olan kararları kendilerinin alabilmesi gereklidir. Çocuk bu şekilde hem kendi hayatını yönetebilir hem de bu durumun sorumluluğunu üstlenmiş olur. Bu durum da çocuklara sorumluluk almanın yanı sıra bağımsız bir birey olarak hissetmelerine ve kendilerini ifade etmelerine olanak tanır (Grinberg, 2002; Driscoll, 1999).

Çocukların Katılımı: Çocuklar hem kendi hayatlarına dair kararları kendi verebilmeleri hem de topluma dair kararlarda da söz sahibi olabilmeli bundan ötürü toplumla ilgili karar süreçlerinde de aktif katılım sağlayabilmelidir. Bu durum, çocukların düşüncelerinin değerli olduğunun ve toplum tarafından da önemsenmesi gerektiğinin altını çizer (Perryman; Fisher, 2000).

Eşitlik ve Adil Muamele: Çocuklara, din, dil, cinsiyet fark etmeksizin eşit bir şekilde yaklaşılmalı ve adil olunmalıdır. Bütün çocuklara eşit haklar sunulması esastır cinsiyet, etnik köken, sosyal statü veya engellilik durumu ne olursa olsun eşit muamele edilmesi ve adil fırsatlar sunulması esastır (Sunal, 2011: 283-305).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Çocuklar, sadece güvenliği sağlanması ve fiziki ihtiyaçlarının giderilmesi gereken varlıklar değil, aynı zamanda bireysel değeri ve hakları olan insanlar olarak görülmesi, yetişkin hayatlarının gerekliliği olan demokratik hak ve özgürlüklerin çocukluktan itibaren aşılmasının gerekliliğinin önemini vurgulayan bu yaklaşım, Korczak'ın çocuklara saygı duyulması ve çocukların bağımsızlığının sağlanması fikirleriyle paralellik göstermektedir (Peleg, 2012).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bakıldığında, 18 yaşının altında bulunan her bir birey çocuk olarak tanımlanmakta, çocukluk dönemindeki bireylerin yaşamındaki hak ve özgürlüklerini etkileyen faktörlerin önemine işaret edilerek, dünyadaki küresel tarihsel süreç boyunca, bireylerin çocukluk dönemlerinde yasaların sınırlandığı, ihmale maruz kaldığı ve çocukların özel ihtiyaçlarının ilerleyen zaman diliminde anlaşıldığı açıkça belirtilmektedir. Çocukların pedagojik gelişim süreçlerine, kimliğinin oluşmasında mühim olan benlik kavramına saygı duyulmasının önemi vurgulanırken, çocukların istismar ve ihmal edilmesi, iş gücü olarak kullanılması gibi durumlara karşı da korunmaları gerektiği savunulmaktadır (Dirican, 2018)

Bu çalışmada, Korczak'ın sadece teorik anlamda değil pratik olarak da iç içe zaman geçirerek çocuklara karşı yakından yaptığı gözlemler, sahip olduğu bakış açısı, çocukluk kavramı üzerindeki anlayışı araştırılarak, bu kavramların geçmişten günümüze hem lokal hem de global düzeyde çocukluk anlayışı kavramına bakış açılarının nasıl şekillendiği, çocuk hakları üzerindeki bakış açısı ve dünden bugüne yüklenen anlamlar ile çocukların toplum içerisindeki dinamik yapısı incelenecek ve tartışılmaktadır.

Birinci ve İkinci Dünya savaşları gibi büyük çatışmalar ve krizler döneminde çocukların yaşadığı zorluklar ve korunma gerekliliği, uluslararası bağlamda çocuk hakları hareketini şekillendiren önemli etkenler olmuştur (Denov ve Shevell, 2019).

Bu süreçler boyunca, Korczak'ın çocukların çetrefilli geçen büyüme süreçlerine destek ve saygı gösterilmesi gerekliliğini, çocukların bireysel haklarının tanınmasını ve çocukların, bağımsız kişilikler olarak kabul edilmesi gerekliliğini benimsediğini ve bu durumu savunduğunu göstermiş, aynı zamanda Korczak'ın yetim ve kimsesiz çocuklar için açtığı 'Magna Carta Libertatis' ismindeki yetimhanesinde uygulamak için çabaladığı özgürlük sözleşmesine de değinilmektedir (Korczak, 2019)

Çocuk haklarının insan haklarının bir alt parçası olarak görülmesinde tutum ve yaklaşım, çocukların yalnızca büyüdükleri zaman ve gelecekte değil, şimdiki zamanda da insan olduğu, şu anda da küçük bir vücuda sahip olsa da demokratik sisteme layık, hakları olan saygıyı görmeleri gereken bireyler olduğuna işaret edilmektedir. Çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşme ve bildirgelerin gelişim sürecine de değinmiş olan çalışmada, çocuk haklarının tarihi süreç içerisinde ne kadar değişime uğradığını vurgulamaktadır (Kurt, 2016).

Son olarak, Korczak'ın o gün sahip olduğu çocukluk dönemine dair olan düşünce yapısının, bugün hâlâ oldukça önemli olduğu ve kitleleri etkilemeye devam ettiğini, çocukların birer birey olarak görülmesi ve korunması gerektiği düşüncesiyle çocuk haklarına ilişkin mevcut bakış açısına katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Çocukların çevresel faktörlerin neden olacağı kötü davranışlardan korunmaları ve insan olarak saygı görmeleri, Korczak'ın çocuk haklarına dair bize bıraktığı bu bakış açındaki mirasının bugün de sürdürülmesinin anlam ve önemi ve çocuk haklarının her koşul ve durumda savunulması gerektiği anlatılmaktadır (Gören, 2012: 48-49).

2.1. Çocuklar ve Hakları

İnsan hakları kavramına yakından bakıldığında, insanların sadece yetişkinlikte değil, doğdukları andan itibaren sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri bir arada kapsadığı görülmektedir. Evrensel, bütünlükçü ve devredilemez özelliklere sahip olan insan hakları kavramı, dünya üzerinde nefes alan her bir birey için eşit ve adil ölçüde

geçerliliğini korumakla birlikte ve hiçbir şartta vazgeçilemez ya da başkalarına devredilemez niteliktedir (Erdoğan, 1993). Çocuk hakları kavramına incelediğinde ise, her ülkeden her şehirden her ekonomik sınıfa ait bireylerin çocuklara dair tanınan, hepsinin ihtiyaçlarını ve korunma gerekliliklerini göz önünde bulunduran, adil yaklaşımıyla ayrıcalıklı haklar tanıyan insan haklarının bir dalı olduğu görülmektedir (Çatal, 2017).

İnsan kelimesinin ve anlama geldiği nitelikleri kavramak, insan hakları ve çocuk hakları kavramlarını idrak edebilmek için temeli oluşturmaktadır. Felsefi antropolojiye insanın kendi aklı ile hareket eden ve kendi varlığının anlamını sorgulayabilen bir varlık olduğu üzerinde dururken (Doğrucan, M. F. & Karabulut, D., 2018), insanın değeri, onun başarılı olduğu alanlar ve diğer canlılardan farklı olarak sahip olduğu özellikleriyle kıyaslanarak yapılmaktadır. İnsan hakları kavramı ise, insanın tanımını ve felsefi bakışı üzerinden geliştirilerek, insanın sahip olduğu bu değerini gözetme ve daha da geliştirme gayreti olarak ortaya çıkmıştır (Unutkan, 2008: 110).

İnsan haklarının ahlaki ve etik çerçevede olmasını savunan İoanna Kuçuradi'ye göre, insanlar birbirlerinin davranışlarını etkileyerek birbirlerine göre olan tavırlarını düzenler. Bu hak ve özgürlükler, dünya üzerindeki her bir bireyin daha iyi insan olma ve erdemli davranma sorumluluğunu gün yüzüne çıkarırken, evirilerek bu özelliklerin geliştirilmesini sağlar. İnsan onuru, her bireyin gerçekleştirilebilir imkanlardan uygun davranış görme hakkıdır ve bu insanın değerinin mühim bir göstergesidir (Kuçuradi, 2005, s. 51).

Bazı araştırmacıların sundukları perspektifler, insan haklarının kültürel rölativizm penceresinden yorumlanmasını savunsa da, bu bakış açısı dezavantajlı grupların haklarının görmezden gelinmesine yol açabileceği belirtilmektedir. Bu sebeple, göreceli olarak şartları göz önüne almaktan uzak olarak, lokal olarak hakların ayrıştırılmasından ziyade, insan haklarının evrensellik ilkesine bağlı kalınması önemlidir (Paine, 2017:71).

Robert L. Barroso insan onurunu hukuki bir çerçevede ele almış, insanın özgür ve eşit olduğu, kendi seçimlerini başkalarına zarar vermediği ölçüde özgürce uygulayabilmesi

gerektiğini ve insan onurunun toplumsal bir değer olarak kabul görmesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca, insan onuru modern hukuk sisteminin temellerine uygun olarak var olan yerini korunması gereken temel bir değer olarak görülmesini ortaya koyarak ele almıştır (Barroso, 2012).

Birçok devlet, özellikle Avrupa kapsamına baktığımızda çıkan ayaklanmalar ve direnişlerle birlikte, tarihi süreç içerisinde türlü belgelerde insan hakları ele alınmış, Magna Carta, Virginia Haklar Beyannamesi ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi gibi belgeler, modern insan hakları yaklaşımının temelini atmıştır (Tuncay, 2015:8). Fakat, hala adaletsiz savaşların ve ölümlerin süregeldiği günümüz dünyasında, insan haklarının tam olarak sağlanabilmesi için oluşturulması gereken yeni uygulamalar ve gereken önemli adımlar vardır.

Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan ve global olarak sırayla kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan haklarının ve insan onurunun korunmasının önemini ortaya koymuş ve her bireyin bu haklara sahip olduğunu uluslararası arenada duyurarak güvence altına almıştır. Bu devrimsel bildirme, insanın ona doğuştan verilen özgürlük, eşitlik, akıl ve vicdanla donanımlı olduğunu, bu sebeple her insana bunları göz önünde bulundurarak yaklaşılması gerektiği ve insanların da kendileri arasında bu prensiplere uygun hareket etmesi gerektiğini vurgular (Gözlügöl,2014:69).

Sonuç olarak, insan hakları ve bilhassa altyapısını oluşturan çocuk hakları, bireyin insan doğduğu ve insan olduğu için, herhangi bir cinsiyet, ırk, din, dil gözetmeksizin sahip olduğu maddi ve manevi değerleri korumaya alır. İnsan onuru, her bireyin insan haklarına saygı gösterilmesini gerekliliğini belirtir ve bu haklar, sadece yazısız geleneksel alışkanlıklar olarak bireylerin değil, toplum ve devletin de koruması altında olmalıdır.

Yeryüzünde yaşayan tüm canlılara kıyasen insan, bebeklik çağı en uzun olan, ve bu esnada en çok fiziksel ve manevi bakıma ihtiyaç duyan canlıdır. Bebeğin doğduktan itibaren gelişimi, ardından gelen çocukluk dönemi ve sağlıklı olarak yetişkinliğe erişimi, dünyaya geldiği çevrenin etkisi altındadır. Hem biyolojik niteliklere sahip olan, hem de dış etkileşiminden dolayı sosyo-kültürel oluşumun etkisinde kalan çocuk

(Gemalmaz, 2003: 377-385), yaşadığı ortamın kültürü ile anne-babanın tutumu arasında şekillenen dünyasında yetiştiği çevreden ve ona ebeveynlik eden kişilerden ayrı düşünülmez. Anne-baba veya çocuğun yetişmesinde görev alan diğer sorumlu bireyler, çoğu zaman çocuğu kendine ait gibi düşünür, hatta ona mülkiyet gözüyle yaklaşır. Oysaki çocuğun yaşam alanı özgürlüğü, anne-baba ya da onu yetiştiren bireylerin çocuğa tanıdığı alanla sınırlıdır. Bu bağlamda, kişilere mal olmuş düşüncesiyle yetiştirilen çocukların hakları yok sayılmış, köleleştirilmiş ruhlar haline getirilmiş ve çocuklar yetişkinlere ait varlıklar olarak düşünülmüştür. Bu durumdan kaynaklı olarak, çocukların köle kavramı dışına çıkarılması ve çocukların haklarına ayrıca sahip çıkılması gerekliliği gündeme gelmiştir (Genç, 1997).

Çocuk hakları, evrensel insan hakları kavramının önemli bir alt kümesi olup, çocukların da tıpkı yetişkinler gibi bir birey oldukları için onlara tanınan haklar bütünüdür. Çocuklar, tıpkı yetişkin bireylere tanınan temel hak ve onurlara sahip olmakla birlikte, fiziksel kısıtlılık ve yetersizlikleri, gelişim süreçlerine devam etmeleri ve dünyayı yeni yeni kavrama süreçlerinde olduklarından ötürü, özel koruma ve ilgiye ihtiyaç duyarlar. Çocuk kelimesi, Oxford Sözlüğündeki tanıma göre 'henüz yetişkin olmamış genç insandır' olarak atfedilmiştir (Babou, 2015). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' sinde ise 18 yaşını doldurmamış her bir bireyin çocuk olarak tanımlanması gerektiği vurgulanmıştır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye). Bu tanımlara ve kavramlara göre, çocukların yetişkin bir birey haline gelene kadar, gelişimini tamamlama yolunda oldukları ve bu süreçte özel haklarının korunması ve gözetilmesi gerektiğini vurgulanmaktadır.

Çocuk hakları, çocukların çeşitli faktörlerle birlikte özel durumlarını dikkate alarak bir takım yükümlülük ve sorumlulukları içeren evrensel haklardır (Aktürk, 2006). Başka bir ifadeyle çocuk hakları kavramı, çocuğun insan olmaya çalışan bir birey olmasından ziyade zaten bir insan olmasını içerirken; aynı zamanda bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle korunarak, sahip olduğu ve bütün çocuklara tanınması gereken haklar listesini içermektedir (Akyüz, 2012).

Çocuk hakları kavramı, eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara karşı korunma gibi haklarının hepsini birden bünyesinde barındıran,

lokal olmaktan öte evrensel bir kavramdır. Sanayi devriminde, iş gücüne ihtiyaç duyan piyasaların çocukları ağır işlerde çalıştırılmaya teşvik etmesiyle birlikte, buna karşı çıkan kitlelerce ilk olarak önemsenmeye başlayan çocuk hakları kavramı, dünya savaşları, toplumsal karışıklık, ekonomik krizler gibi olaylardan ötürü kimsesiz ve ihmal edilmiş çocukların sayısındaki artış sebebiyle 20. yy. 'da daha fazla farkındalık kazanmaya başlamıştır (Aktay M. 2020)

Çocuk haklarını önemli kılan bir diğer etmen de 0-18 yaş arasında çocuğun gelişimsel sürece sahip olduğu ve pedagoji aşamalarıyla dünyayı algılayarak buna karşılık kendi karakter ve benlik kavramını oluşturup algıladığı dönemidir. Çocukluk dönemini, kişinin hayatında kısa bir yer kapsayan ve bir an önce bitmesi gereken, yetişkinliğe ulaşılması gereken bir zaman dilimi olarak görmek de oldukça yanlıştır. İnsan yaşamının en kritik dönemlerini içinde barındıran bu yaş aralığı, çocuğun gelecekteki yaşamının temelini attığı yıllar olmakla birlikte, çocukların tıpkı yetişkinler gibi üretebildikleri, öğrenebildikleri, demokratik çerçevede sosyal bir ortamda roller üstlenebildikleri bir dünyanın içindedirler. Çocuk için hayli zor ve çetrefilli geçen bu yolculuk süresince, hem iyi bir çocukluk dönemi yaşanması hem de ileride toplum için yararlı bir birey haline gelebilmesi için, bu çağın en sağlıklı şekilde atlatabilmesi açısından elbette yetişkinlere düşen çeşitli görev ve sorumluluklar mevcuttur (Durualp, Kadan ve Durualp 2017).

2.2. Ülkemizde ve Dünyada Çocuk Haklarının Tarihi Serüveni

Çocuk haklarına dair bakış açısı ilk çağlardan bu yana çeşitli çevresel ve toplumsal dinamiklerle birlikte incelendiğinde, çok da eski bir kavram olmadığını görüyoruz. Tarih boyunca çeşitli toplum ve topluluklarda, çocuk hakları kavramı ve niteliklerinin hayatın içerisinde yer alması için çaba sarf edilse de, gerek savaş, yoksulluk gibi sebeplerle, gerekse toplumların sığ düşünceleri ve bakış açıları sebebi ile göz ardı edilmek zorunda kalınmıştır (Durualp, Kadan ve Durualp, 2017).

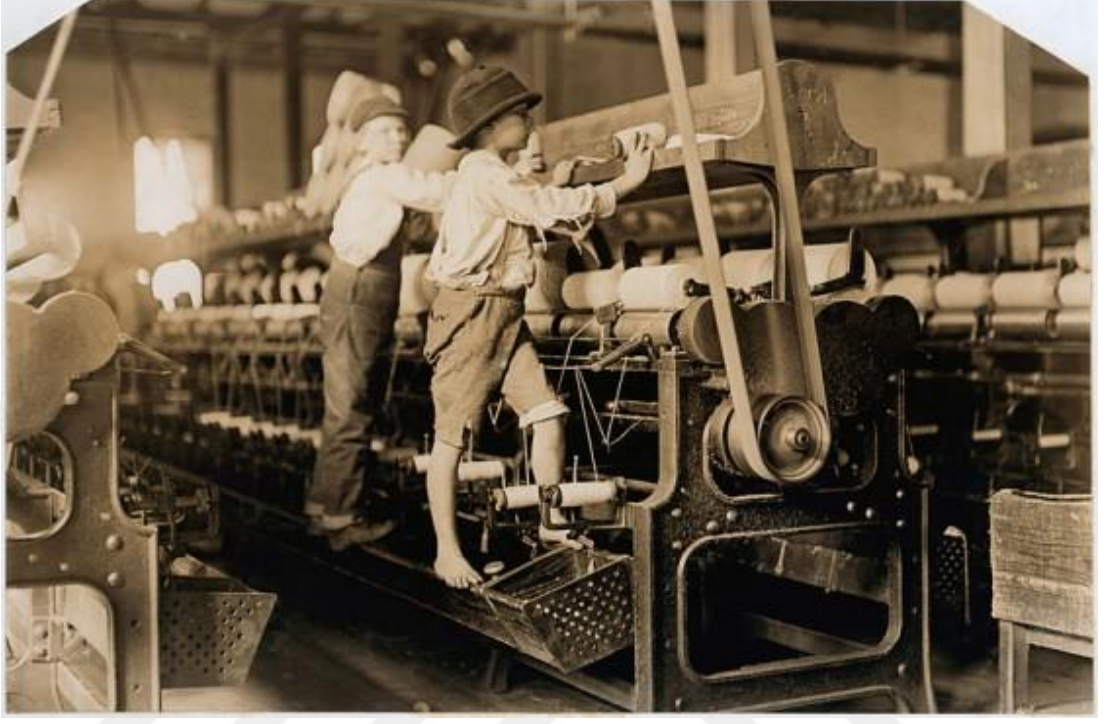
İlk Çağ ve Antik Yunan tarihinde, çocuklar babasına ait bir mal olarak görülür ve hak ve özgürlük kavramının gündemde olması bir yana, erkek egemen bir boyunduruk altında çocuklar ruhsal bir köle muamelesi görürlerdi. Antik Yunan toplumunda kaslı ve kuvvetli olan veya olmak üzere yetiştirilen erkek çocuk, soyun devamı sağlayacağı

ve savaşçı olarak yetiştirilebileceği düşünülerek daha önemli bir roldeyken, cinsiyet eşitsizliğinin bariz olarak uygulandığı ve güçsüz olan kız çocuklarının doğumdan hemen sonra terkedilmesi oldukça yaygındı (Coşgun, 2011). Sparta kentinde ise daha farklı bir uygulama olarak, çocukların kız ya da erkek olarak cinsiyetine bakılmaksızın, hayatta kalıp kalmayacağına ebeveynler veya yakın çevresi tarafından değil, devlet tarafından karar verilirdi. Bu karar verilirken de göz önünde bulundurulan gerekçede, çocuğun fiziki olarak gülbüz ve güçlü görünmesi, ileride faydalı olabilme potansiyeli esas alınırdı (Dikyol, 2016).

Roma ve Germen hukuku temelindeki kurallara göre, bir mal olarak görülen çocuğun babasına onu köle olarak satabilme ve suç işlerinde kullanabilme ve öldürebilmesine yetki veriyordu (Driver ve Miles, 2007). İlk çağdan orta çağa geçişte, gelişim sürecinde devrimler ve değişiklikler umarken, orta çağda ilk çağa göre çocuklar daha vasat şartlara hayatlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bir köle ya da mal olarak görülen çocuklar, bebeklik dönemi sona erdikten hemen sonra, sınırlı fiziksel kapasiteye sahip olsalar da, bir yetişkin olarak görülmeye başlanmış ve sağlık durumu ya da direnci gözetilmeksizin, yetişkin sorumlulukları üstüne yüklenmiş, işçi piyasasına sokularak, henüz gücünün yetemeyeceği işleri yapması konusunda zorlanmıştır (Genç, 2016).

16. ve 17. Yüzyılda çocuklara, onlara uygun olacak şekilde giyisiler dikilmeye başlanmış, oyun ve oyuncaklar piyasada artış göstererek, böylece çocukluk kavramıyla alakalı bilinçaltı kavramları şekillendirilmeye başlanmış, bu durum çocuklara yönelik bakış açısında bir değişiklik yapılmaya başlandığını göstermiştir (Karadoğan, 2019). Sanayi devrimine baktığımızda ise buhar makinesinin bulunmasıyla geleneksel üretimin yerini yeni bir üretim şekli alması sonucu daha fazla üretme, üreticiler arası rekabet ve maddi kaygının yol açtığı insan gücünü sömürmede, çocuklar işçi olarak piyasaya girmeye zorlanmış ve çocuklardan faydalanılmaya başlanmıştır. Tüm asırlar için sanayi devrimi çocuklar için haklardan yoksun karanlık bir çağ olarak görülmüştür. Çocuklar düşük maliyetli ya da ücretsiz işgücü olarak saatler boyunca ayakta durmaya zorlanarak ağır işlerde çalıştırılmıştır. Bu durum çocukların eğitimden geri kalmasına, uzun süreli ve ağır işlerde çalıştırılması sebebi ile sağlıklarının bozulmasına sebep olmuştur. Bu durumun yanında sanayi devrimi çocukların

kaldıkları yatakhane ve koğuşlarda, zorbalığa ve cinsel istismara maruz kalmaları gibi birçok olumsuzluğu beraberine getirmiştir (Coşan, 2019; Şahin, 2012).

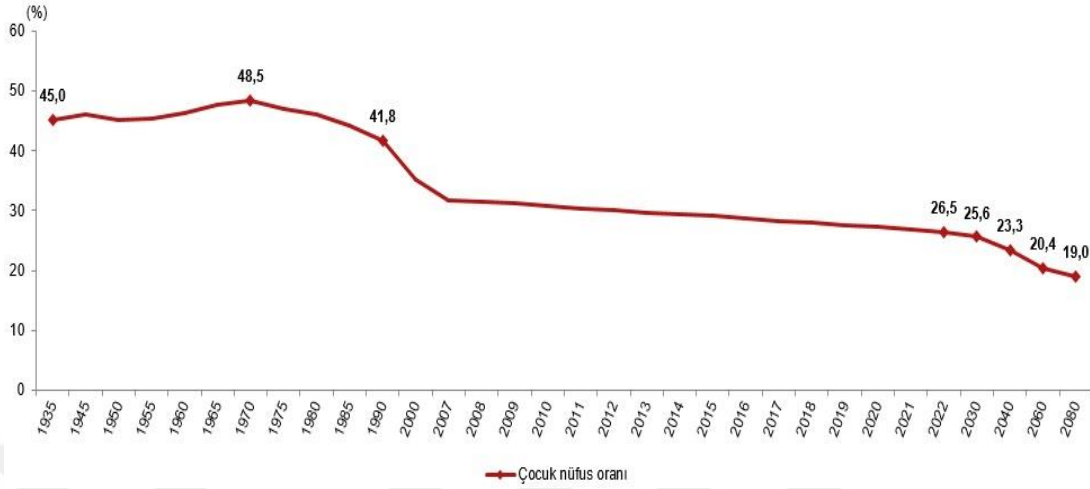

Resim 2.1. Sanayi devriminden bu yana çocuk sömürsü (dunayilar.org, 2016).

I. Dünya Savaşı döneminde ise, dünyada gerçekleşen büyük yıkımların ve ölümlerin yanısıra, en çok zarar gören grubun yine çocuklar olduğunu söylemek oldukça mümkündür. Çocuklar savaş sürecinde, hem bir savaş hedefi olarak öldürülmüş, hem de kıtlık sebebiyle gerekli besinlerden faydalanamayarak açlıkla yüz yüze gelmiştir. Bazı çocuklar ailelerinden önemli kayıplar yaşayarak kimsesiz kalmış bazı çocuklar ise cephelerde savaşmak zorunda kalmıştır (Doğan ve Göktaş, 2014).

Bu süreçte, psikolojik çöküşler yaşayan, kendi güçsüzlükleri altında ezilen ve eğitimden de mahrum kalan çocuklar olması göz önüne alınarak, 1920 yılında çocukları koruma adına bir adım atılmış ve “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” adında bir örgüt kurulmuştur (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye).

Tablo 2.1. Türkiye’de Çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 1935 ve 2080 yılları arasında Toplam Ülke Nüfusu İçindeki Çocukların Nüfus Toplamı, Türkiye (TUIK, Genel Nüfus Sayımları, 1935-1990)

Bu örgüt, çocuk haklarının temelini oluşturarak ve savaştan etkilenen çocukların yıpranmalarını aza indirmek amacıyla yaptığı çalışmalar sonucunda, 1924 yılında “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni” yayımlamıştır. Bu bildirge 1928 yılında, ülkemizde çocuk haklarını ve korunmasını geliştirmek amacıyla Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Toplamda beş maddeden oluşan bildirge, aynı zamanda çocuk haklarına dair kabul edilen ilk uluslararası yasal belge niteliği taşımakta, bu noktada atılan temel bir adım olarak görülmekte ve üstüne inşa edilecek yeni yasa ve bildirgeler için taban oluşturmaktadır. Bildirge, çocukların fiziksel ve psikolojik olarak gelişimi için gerekli çevresel ve eğitim ortamının yaratılması, felaket durumunda müdahalede önceliğin fiziksel olarak güçsüz tabiata sahip çocuğa verilmesi, çocuk için tehlikeden yoksun güvenli bir barınma alanı oluşturulması ve her türlü ihmal ve istismardan korunmasına yönelik maddeleri bünyesinde barındırır. Bildirge İkinci Dünya Savaşı’na kadar geçerliliğini korumakla birlikte, Milletler Cemiyeti’nin yıkılması sonucunda pratik olarak uygulanabilme yeteneğini, önemini ve yaptırımını günden güne kaybetmiştir (Dağ, Doğan, Sazak, Kaçar, Yılmaz, 2015).

II. Dünya Savaşı, I. Dünya Savaşı’na oranla her ülkeden her koşulda yaşayan çocuklar açısından çok daha kötü, acımasız hayat şartlarını beraberinde getirerek, bununla birlikte çocukların üzerlerindeki yükleri de artırmıştır. Toplama ve çalışma kamplarına götürülen çocuklar, çeşitli şekillerde işkence edilerek ölüme mahkûm bırakılmış,

bazen gaz odalarında bazen tuzlu su dolu varillerde bazen de başka yöntemlerle çocuklar acımasızca katledilmiştir (Santa, 2006)

II. Dünya Savaşı bitiminde, savaşın çocuklar üzerindeki psikolojik ve fiziksel yaralarını sarmak ve olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla, harekete geçilmesi farkındalığı oluşmuş ve Birleşmiş Milletler çocukların haklarına dair bir çalışma yapmayı gerekli görmüş ve “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde” çocuklara dair kararlara da belirgin şekilde yer verilmiştir. Fakat hem pratikte uygulanabilme zorluğu hem de gelişmemiş ülkelere olan yayılımında gecikmeler gibi etmenlerden, çocuklara özel olarak daha kapsamlı bir çalışma yapılması gerekliliği devam etmiştir (Santa, 2006).

20 Kasım 1959 yılında, daha önce temelleri atılan bildirge ve ek yasalara binaen bu temel ihtiyacı gidermek ve global bir yaklaşım benimseyerek, çocuklara gerekli olan hak ve özgürlükleri tanımak için “Çocuk Hakları Bildirgesi” hazırlanmış ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilerek yürürlüğe sokulmuştur (Birleşmiş Milletler, 1959).

Bildirgede, çocukların yetişkinlerden farklı hassasiyet, fiziksel ve psikolojik özelliklerinin olduğu, büyüme ve gelişmeleri tıpkı bir yapboz gibi sürekli olarak gerçekleştiği için gereken önemin adım adım gösterilmesi gerektiği ve bu süreçte de toplumdaki her bireyin çocuklara özen ve önem çerçevesinde yaklaşması gerektiğine dair etkileyici maddeler içerir. Bildirgede her çocuğun hayatta kalma, gelişme, korunma ve katılma hakkına sahip olan bir birey olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanırken (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye, 1989), gelecekte iyi bir birey olabilme bağlamında bu dönemin sağlıklı geçirilmesinin gelecek katkılarına işaret eder.

Çocuk Hakları Bildirgesi Kapsamında, on ilkedden oluşan bu maddelerin içeriği hakkında genel bilgiler aşağıdaki gibi sıralanabilir (kdkcocuk.gov.tr, 1959):

1. Bildirgede, dünyada yaşamakta olan 18 yaşından küçük ve çocuk olarak kabul edilen bireylerin, ülke, din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi,

sosyal sınıf ayrımı yapılmaksızın, eşit ve adil ölçüde yararlanması gerektiğine vurgu yapar.

2. Bildirgede, aciz ve fiziksel olarak güçsüz tüm çocuklar özel olarak korunmasına, yasalar ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında, özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi olanak verilmeli, bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları tüm mertebedeki insanlar ve topluluklarca adil olarak gözetilmesinden bahsetmektedir.
3. Bildirge, dünyaya gelen her bir çocuğun doğumundan itibaren kimliğini niteleyen bir adı ve doğduğu bir devletin vatandaşı olma hakkı ve bu devletin yasalarından yararlanma hak ve özgürlüğünün mevcudiyetinden bahseder.
4. Bildirgede, çocuklar diğer yetişkin vatandaşlara da sunulan sosyal güvenlik ve politikalarından en iyi şekilde yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmasını vurgular. Bu esnada çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun ve oyuncak olanakları ile gerekli tıbbi bakımın en iyi şekilde sağlanmasına vurgu yapmaktadır.
5. Bildirgede, doğuştan bir kusuru olan, fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan engelli olan çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakımın sağlanmasının yasal bir gereklilik olduğundan bahsetmektedir.
6. Bildirgede, çocuğun topluma yararlı bir birey olabilmesi için gereken sağlam psikolojinin temelini atabilmesi amacıyla, kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimini vurgular. Çocukların, ebeveynlerinin veya hayattaki ikincil bakıcıların bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmesi gerektiğini, küçük yaşlarda çocuğun annesinden ayrılmasını önlemek için gereken tüm şart ve olanakların en iyi şekilde kullanılması gerektiğini savunur. Kurumlar, yeterli ekonomik koşullara sahip olmayan anne ve babaların yanlarında büyüme zorunda kalan çocukların, ailesi çocukların gelişimi için desteklemek, özel bakım sağlamak

mecburiyetindedir. Eğer hanede birden fazla çocuk varsa, kurumlara ek olarak devlet bu aileler için gereken maddi ve manevi desteği sağlanmasından bahsetmektedir.

7. Bildirgede, çocukların zihinsel ve elit gelişimlerini destekleyecek nitelikte, genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmesinden bahsetmektedir. Bu eğitimin temelini ilk önce ailede atılması ve sorumluluğun önce ebeveynlere ait olması gerekliliği savunulurken, devletler ve kurumlar çapında da eğitimin ilk yıllarının ücretsiz şekilde ve destekle karşılanması gerektiği savunulmaktadır.
8. Bildirgede, çocukların koşullar ne olursa olsun her durumda ilk olarak kurtarma ve korunma haklarından yararlanmaları gerektiğinden bahsedilmektedir.
9. Bildirgede, gerçekleşebilecek her türlü istismar, ihmal, tehdit ve sömürüye karşı, çocukların korunması gerektiği ve hiçbir şekilde kölelik gibi alım satıma maruz kalabilecekleri veya işçi olarak görülebilecekleri ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk herhangi bir koşulda ücretsiz veya uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak faktörlere sahip fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.
10. Bildirgede, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalacak şekilde, çocuğun ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunması desteklenmesi gereklığinden bahseder. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

UNESCO, Türkiye’de yaşıyan çocukların hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik olarak bir kanun oluşturmaya önermiş (Kurt, 2016.) bunun üzerine 28 Haziran 1963’te Türkiye Milli Komisyonu “Türk Çocuk Hakları Bildirisi’ni” kabul etmiştir. Bu bildiri altı maddeden oluşmakla birlikte, maddeler çocuğun korunması, eğitimden

alıkonulamaz olması, çocuğun iyi hali için çocuk sakat ve uyumsuz olması halinde de gerekli şekilde özen ve önem içerisinde yaklaşılmasına dair önemli yönergeler içerir (Çocuk Hakları Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar / T.C. Dışişleri Bakanlığı, 1995).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, günümüze kadar dünyada en çok ülke tarafından katılım sağlanan ve kabul edilmiş uluslararası sözleşme niteliği taşımaktadır. Çocuğa verilen ve verilmesi gereken değer ve kendini geliştirme hakkına da yer veren sözleşmede, Çocuk Hakları Bildirgesinde eksik olan noktalar geliştirerek daha kapsamlı olarak tekrar pratik hayata geçirilmek üzere kamuoyuna sunulmuştur. Her çocuğun eşit haklara sahip olması ve bu hakların kanunlaştırılarak esneklik sağlanmaması gerekliliğinden dolayı, Çocuk Hakları Sözleşmesi küresel anlamda büyük önem taşımaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun çeşitli haklarının korunmasına dair 54 madde içermekle birlikte, sözleşmede temel oluşturan dört temel hakka dikkat çekilmektedir (İnan, 1995).

1. Yaşama hakkı, çocuğun barınma beslenme ve sağlık hakkı
2. Gelişme hakkı, çocuğun eğitim görmesi, oyun oynaması, bilgi edinmesi hakkı
3. Korunma hakkı, çocuğun her türlü istismar ve ihmalden korunması hakkı
4. Katılma hakkı, çocuğun topluma ve aileye katılım hakkı

Günümüzde, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi büyük bir kitle tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen, dünya genelinde çocuk haklarına yönelik pratik uygulamalarda gerçekleşen eksiklikler ve ihlaller halen devam etmektedir. Çocuk işçiliği, çocuğa karşı şiddet, çocuk istismarı, çocukların savaşlarda ölmesi ve hedef olarak gösterilmesi, ihmali, çocuk hakları sözleşmesinin ilkelerine ters düşerek maalesef ki sürmektedir (Taplak, Polat ve Yüzer, 2014). Bu sebeple, devletlerin ve toplumların, çocuk hakları sözleşmesinin ilkelerine dair kendi üstüne düşen yükümlülüklerini yerine getirmeleri ve çocuk haklarını koruma konusunda gayret göstermesi gerekmektedir.

2.3. Janusz Korczak ve Çocuk Haklarına Bakış Açısı

Henryk Goldszmit (Janusz Korczak), Polonya’da yahudi ve eğitimli bir ailenin evinde gözlerini dünyaya açmıştır. Büyükbabası doktor ve babası avukat olan Goldszmit henüz 11 yaşındayken babası Peder Józef’in akıl hastalığına yakalanması sebebi ile aile kökten bir değişim yaşamak zorunda kalarak zor bir süreçten geçmiştir. (Kapucu, 2023). O zamanlar artık bir lise öğrencisi olan Henryk maddi sıkıntı içerisinde olan aileye destek olmak için dersler vermeye başlamış, liseyi bitirdikten sonra da doktorluk mesleğini tercih eden Henryk Varşova Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde eğitim gördüğü yıllarda çocuk kamplarında ve hastanelerde çeşitli sorumluluk ve görevler üstlenerek çalışmıştır. Doktorluk mesleğini severek ve en iyi şekilde icra etmek için çabalayan Henryk, varlıklı aileleri tedavi ederek elde ettiği kazancın bir kısmı ile de yoksul aileleri ücretsiz olarak tedavi etmiştir (About Holocaust, 2022).

Resim 2.2. Janusz Korczak

Hala üniversitede öğrenciliğine devam ettiği zaman diliminde edebiyata da merak salan Henryk, bu alanda kendini geliştirerek, Polonya Gazetesi’nde yazıları Janusz Korczak ismi ile yayınlanan yazılar yazmış ve insanlar onu artık Korczak olarak tanımaya başlamıştır.

Korczak, ünlü bir doktor ve yazar olmasına rağmen doktorluk mesleğini çocuklara verdiği değerden ötürü kimsesiz çocuklara yetimhane açmak için bırakmış ve kariyerini başka alana yönlendirmiştir. 1942 yılında himayesi altında olan 200 çocukla birlikte kalmayı tercih ederek Treblinka Kampı’nda acımasızca katledilmiştir.

Korczak'a toplumun önemli isimlerinden biri olması sebebi ile hayatta kalma şansı verilmişken o himayesinde olan çocukları yalnız bırakmamış ve onlarla gitmeyi tercih etmiştir. (Schulze, 1987) Kendi yaşamını himayesinde olan çocuklarla birlikte sonlandırmayı tercih eden Korczak, çocukların yanındaki duruşuyla ve onları en son ana kadar koruma kararlılığıyla hafızalarda yer etmiştir. Çocuklar için yaptığı yenilikler ve yazdığı yazılar yetişkinlere rehber niteliği taşıyarak ölümünden sonra da etkisini sürdürmeye devam etmiştir (Gören, 2017).

Korczak'ın çocuklara dair felsefesi, çocukların yalnızca yetişkinlerin küçük bir versiyonu olmadığı, çocukların kendilerine ait hakları ve özgürlükleri olan donanımlı bireyler olarak kabul edilmesi gerektiğini açıkça belirtir. Korczak'a göre çocuklar hiçbir koşulda göz ardı edilmemesi gereken, toplum içinde saygıyı ve özenli davranışla yaklaşılmasını hak eden akıl sahibi bireylerdir. Bu bakış açısı, çocukların sosyal adaletsizliklere maruz kalmalarını önlemek ve çocuklara eşit hayat standartları sağlama isteğinden kuvvetle kaynaklanmaktadır (Pädagogik, 2007)

Korczak'ın pedagojik yaklaşımları ve uygulamaları, çocuklara yönelik saygının uygulamada nasıl yer edeceğini gösterir ve akabinde uygulamaları bunun pratik hayata nasıl geçirilebileceği konusunda ışık tutar. O, yetimhanedeki çocukların kendi kendilerini yönetmelerine müsaade eden bir sistem kurmuş, onların katılım haklarını destek vermiş, minimal bir demokratik düzen oluşturarak yönetim ve katılım yeteneklerinin gelişmesini sağlamıştır. Akran mahkemeleri oluşturarak, çocuk gazetesi ve tiyatro gibi etkinliklerde, çocuklara özgürlük ve kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam sunmuş, yetişkin hayatına dahil olabilecekleri olanakları kendi küçük çerçevesinde sunarak büyük etkilere neden olmuştur. Pratiğe döktüğü bu yaklaşımında, çocukların korunma gerekliliğinin yanı sıra kendi kararlarını verebilecekleri ve kendi hayatına yön verebilecekleri özgür ideolojilere sahip, saygı duyulması gereken bir ortam oluşturmanın da gerekliliğini açıkça göstermiştir (Vernon, 2018).

Korczak'ın "Çocuğun Saygı Hakkı" adlı makalesi ve "Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli?" adlı eseri, çocuk haklarına dair fikirlerini ayrıntılı olarak işler ve çocuklara yönelik saygının ölçüsünü açıklar. Bu eserlerde, çocukların acılarına, merak duygularına ve

öğrenme biçimlerine saygı gösterilmesi, çocukların kendi kişiliklerini geliştirebilmeleri için gerekli olan özgür ve saygı çerçevesinde yetişebilecekleri bir ortamın oluşturulmasının mühim olduğunu vurgular (Gunderman, 2018).

Korczak'ın bakış açısını anlayabilmek için söylemiş olduğu şu cümleleri düşünelim “Çocuklar insanların üçte birini oluşturuyor, çocukluk dönemi ise insan hayatının üçte birine denk düşüyor, öyleyse çocuklara yeryüzündeki bütün zenginliklerin üçte birini vermeliyiz bu bir lütuf değil onların hakkıdır.” Korczak'a göre çocuklara geleceğin yetişkini gözüyle bakmak yanlıştır. Bu bakış açısı şimdiki zamanda var olan çocuğu görmezden gelerek çocuğun yaşayacağı asıl hayatın çok uzakta olduğunu söylemektir. Oysaki çocuğu yok saymak yerine onun düşüncesine saygı duymak, fikrini dinlemek ve bakış açısını önemsemek gerekir. Çocuklar da yetişkinler gibi düşünür, fikir üretir, hayal eder sadece onların tecrübeleri yoktur (Korczak, 2019). Bu sebeple fikirleri bize sade, yetersiz ve bazen de olağandışı gelir. Çünkü henüz mümkün olabilecek ve olamayacak şeyleri bile ayırt edemez o kısacık yaşamında öğrendikleriyle. Çocuk bu tecrübeleri edinmek ve yaşanmışlıklarını arttırmak için yanında ona destek olacak bir yetişkine ihtiyaç duyar (Özel ve Zelyurt, 2016). Korczak çocukların, yetişkin bakımına ihtiyaç duymasının yanı sıra onların bağımsız birer olarak görülmesini ve kişiliklerine saygı gösterilmesi gerektiğini benimsemiş ve kendi yaşantısında kabul ettiği bu düşünceyi topluma aktarmak için bu bakış açısıyla eserlerinin temelini atmıştır (Şenocak, 2006).

Korczak'ın 1919 yılında yayınlanan *How to Love a Child* (Bir Çocuğu Nasıl Sevmeli) adlı kitabında çocuk haklarından söz etmiştir. Pedagojik açıdan bir baş yapıt sayılabilecek *Bir Çocuk Nasıl Sevimli* içeriği büyük önem taşımaktadır. Kitap, günce türü bir deneme olarak hazırlanmış ve yazarın içtenlikle yazdığı bir eser olmuştur. Bu kitabında çocukların temel haklarından bahseden Korczak'ın en dikkat çeken satırlarından biri de çocuğun ölme hakkıdır. Başta biraz sıra dışı ve yanlış gelen bu madde de Korczak'ın çocuklara risk alma hakkının verilmesi gerektiğini ve risklerin bazen ölüm ile sonuçlanabileceğini vurgulamayı amaçlamıştır. Çocuğun ölmesi korkusu ile çoğu şeyden mahrum bırakılan çocuklar deneyim kazanamazlar ve deneyim kazanamayan çocuklar tecrübe edinemedikleri sebebiyle yaşama geç kalırlar.

Çocuk kendi seçimlerini yapabilmeli ve ölümün çocuğu alacağı korkusundan kaynaklı olarak çocuklar kısıtlanmamalıdır (Korczak, 1919).

Korczak yapıtında çocukların yaşamını yetişkinlerle karşılaştırarak tanımlar. Büyük olanın küçük olandan her zaman daha değerli görüldüğü dünyada çocukların küçük dünyasında ne kadar büyük olaylar olduğunu ele almıştır. Bu kitapta çocuğa saygı hakkını da işleyen yazar 1928 yılında Çocuğa Saygı Hakkı adlı bir metin yazmıştır. Bu metin çocuk haklarına dair ilk temel metin olarak bilinmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddelerinin seçilmesinde Korczak'ın yayımlamış olduğu bu metnin büyük katkısı vardır (Korczak, 1928).

Çocuklara yönelik kitaplar da yazarak onlara çocuk haklarını aşılamaaya çalışan yazar, çocukların nasıl zaman geçireceklerine, nasıl öğreneceklerine ne zaman yemek yiyeceklerine ne zaman uyuyacaklarına her şeyi kendilerinin karar vermesi gerektiğini savunur. “Çocuklar büyüyünce insan olmazlar onlar zaten insandırlar “diyen Korczak, bugünkü çocuk hakları için temel taşları, çocuklara saygılı, adil ve sevgi dolu yaklaşım düşüncesi ile koymuştur (Gören, 2017).

2.3.1. Janusz Korczak Yaklaşımları

2.3.1.1. Çocuğun Saygı Görmesi

Korczak, çocukların tıpkı bir yetişkin gibi saygı görmesi gerekliliğini savunuyordu. Çocuklar birer birey olarak kabul edilmeli, duygu ve düşünceleri önemsenmeli şeklinde bu durumu ifade ediyordu (Korczak, 1928).

2.3.1.2. Özgürlük

Korczak çocuğun bağımsız bir birey olarak yetişmesi için kendi kararlarını almasında özgür bırakılması gerektiğini savunuyor bu durum beraberinde çocuğun sorumluluk duygusunun geliştireceğini ifade ediyordu (Korczak, 1928).

2.3.1.3. Demokratik Eğitim

Korczak çocuk merkezli bir eğitimi destekliyordu. Çocuğun eğitimde kendi kurallarını belirleyebileceğini savunuyordu ve eğitimde demokratik olmanın çocuğun gelişimi açısından en doğru eğitim anlayışı olacağını benimsemişti (Çullu ve Samancı, 2016).

2.3.2. Korczak'ın Etkisiyle Bugün

2.3.2.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Korczak'ın bakış açısı ve yaptığı çalışmalar Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temelini atmıştır (Koren 244). Bu sözleşme uluslararası çerçevede çocukların haklarını tanıyan ve çocuklara yetişkinlerden özel bir yerde tutan önemli bir adımdır (<http://www.defne.gov.tr/>, yıl).

2.3.2.2. Eğitimde Yenilikler

Korczak'ın eğitimde benimsediği yaklaşım küresel düzeyde eğitim anlayışını etkiledi (Karip, 1997).

2.3.3. Korczak Döneminde Sınırlılıklar

Korczak'ın yaşadığı dönemde yani İkinci Dünya Savaşı sürecinde çocuklara yönelik haklar göz ardı edilmiş bu bağlamda Korczak çocukların haklarının savunucusu olmakta zorluklarla karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra çocuklara dair farkındalık eksikliği de olması da çalışmalarını olumsuz etkileyen etkenlerdendir (Demiral, 2022).

2.3.4. Korczak 'tan Önce (1912 Öncesi)

Korczak dönemi öncesinde çocuk haklarına dair olan yaklaşımlar modern bakış açısında göre çok farklıydı. O dönemlerde çocuklar ayrı bir statüde görülmez küçük yetişkinler gözüyle bakılırdı bu durum da çocukların yetişkinlerden farklı gereksinimleri olduğu ve onlara ayrıcalıklar tanınması gerekliliğini de ortadan kaldırıyordu. (Korczak, 2019)

Sanayi Devrimi ile çocuklara yönelik en büyük sorun çocuk işçiliği oldu. İş ortamlarında kötü çalışma şartlarında uzun saatler boyunca çalıştırılan çocuklar düşük maliyetli iş gücü olarak görülüyordu. Mesai saatleri dışında da koşullarda ihmal ve istismara uğrayan çocuklar vardı. Çocukların bu durumu çocuk hakları hareketinin kıvılcımını yaktı, çok işlevsel olamasa da yeni düzenlemelere gidildi, yeni yasalar çıkarılarak çocuk işçiliğine kısıtlamalar getirildi. Bu yasalar, çocukların mesai saatlerine ve küçük yaştaki çocukların çalıştırılmamasına yönelik maddeleri içeriyordu. (Şahin, 2012)

Çocukların eğitim görmesi konusunda farkındalık çok azdı. Ancak 19. yy sonuna doğru çocukların eğitim hakkı biraz daha gündeme gelmiş olup bazı ülkelerde eğitim zorunlu hale gelmiştir. Korczak dönemi öncesi kapsamlı olarak bakıldığında çocuklar yeterince korunmamış, hakları tanınmamıştır. (Dirican, 2018)

2.3.5. Korczak'ın Dönemine Etkisi (1912- 1942)

Korczak'ın yapıtları ve düşünce yapısı uluslararası alanda psikoloji, pedagoji ve çocuk hakları alanlarına katkı sağlamak adına önemsenmiş ve araştırılmıştır. Korczak'ın düşünce yapısının tesir ettiği dönemdeki önemli isimlerden, Bruno Bettelheim, Maria Montessori ve Carl Rogers'ı sayabiliriz (Altay, 2019; Zakir, 2020). Korczak'ın çocuk merkezli eğitim anlayışını benimsemiş ve uygulamış olan bu isimlerin çalışmalarını örneklendirecek olursak Maria Montessori'nin çocuk merkezli olan ve çocuğun kendi yönetimini sağlayabildiği eğitim sistemi, Korczak'ın çocukların bağımsızlığına verdiği değerle benzerlik gösterir. Rogers çocuğun kendi hayatıyla ilgili kararları kendinin alabilmesine duyulması gereken saygıyı savunmuş bu bağlamda Korczak'ın bakış açısı ile örtüşen fikri benimsemiştir (Bar-El,2011).

Rogers'a göre çocukların kendilerini ifade etmeleri önemlidir. Çocukların kendilerini baskı altında hissetmeden ifade etmeleri, gelişim dönemlerinin sağlıklı bir şekilde atlatılması için büyük öneme sahiptir (Gürcan, 2015).

Bruno Bettelheim, Janusz Korczak'tan, çocuk haklarına karşı gösterilmesi gereken saygı ve çocuğun gereksinimlerine yönelik hassas bir eğitim modeli benimsemiş olmasından etkilenmiştir. Bettelheim, tıpkı Korczak gibi çocuk hikayeleri ve masallarının çocuğun gelişimindeki rolünü önemsemiştir (Çeçen, 2022).

2.3.6. Korczak'ın Ölümünden Sonra (1942-...)

Korczak yaşama veda ettikten sonra da yaptığı çalışmalar ve gözlemleri sonucu edindiği fikirler birçok farklı alanda çocuklar ve haklarına dair yapılan yeni çalışmaların kılavuzu olmuştur.

Korczak'ın çocuk haklarına dair çalışmaları, modern çocuk haklarının temelini oluşturur. Korczak'ın düşünceleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi

uluslararası alandaki resmî belgelerin oluşturulma sürecinde etkili olmuştur. Bu tür çalışmalarla, çocukların korunma gerekliliği, nitelikli eğitim hakkı ve bunun yanı sıra çocukların haklarını gözeten farklı maddelerle uluslararası düzeyde çocukların haklarının korunması amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 1995).

Korczak'ın çocukların eğitimine verdiği önem ve bu konudaki çalışmaları da öğretmen eğitimi ve eğitim sistemleri gibi konularda önemli bir iz bırakmıştır. Korczak'ın çocuk merkezli eğitim anlayışı uluslararası düzeyde birçok eğitimci tarafından kabul görmüş ve eğitimde izlenecek yolların değiştirilip geliştirilmesinde rehberlik etmiştir.

Korczak'ın çocuklara dair gözlemleri ve gözlemlerinin sonucunda yazıya döktüğü eserleri bunun yanı sıra çocuklar için yazdığı kitaplarıyla çocuk edebiyatı ve çocuk psikolojisi dallarına farklı bakış açıları sunmuştur. Korczak'ın çalışmaları çocukları anlayabilmek, onlarla empati kurabilmek, dünyaya onların gözünden bakabilmek adına önemli yapıtlardır. Günümüzde de halen incelenen kitapları birçok yazar tarafından ilham kaynağı olmuştur.

Korczak'ın ölümünden uzun yıllar geçmesine rağmen Korczak'ın yaşamına dair hikayelerden, film ve tiyatrolardan ve bunun yanı sıra yazılan kitaplardan kültürel bağlamda halen esinlenen sanatçılar olduğunu görüyoruz. Bu yapıtlar, Korczak'ı daha büyük bir kitleye tanıtmak ve onun savunduğu düşünceleri günümüzde de yaşatmak amaçlarını taşımaktadır. Bu örneklerden de yola çıkılacağı üzere Korczak'ın çocuklara dair gözlemlerini yazdığı eserleri, çocuklar için yazdığı çocuk kitapları, onlar için verdiği mücadele ve yaşamını çocuklara adayarak onlar için kendi hayatından bile vazgeçecek derecede çocuklara önem vermiş olması ölümünden uzun yıllar geçmesine rağmen birçok alanda yapılan çalışmalara ve yeniliklere önemli bir referans olmuştur.

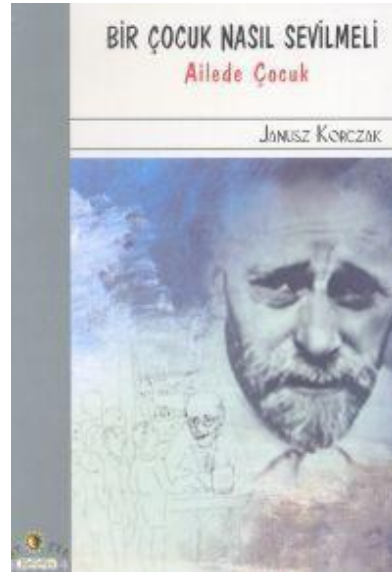
2.4. Bir Yazar Olarak Korczak

Korczak'ın çocuklara yönelik onların hayallerini, kaygılarını, çekimselliklerini, geleceğe dair düşüncelerini ele aldığı "Kral Matiusz I" ve "Köprü Üzerindeki Çocuk" gibi eserleri çocuklar için yazdığı kitaplardandır. Bu kitapların içeriğindeki çocuk karakterler duygusal ve zihinsel yönden ayrıntılı olarak ifade edilir. Korczak'ın eserleri, çocuğa karşı olan sevgisini bize gösterir.

Korczak'ın eserleri, yalnızca çocuklara yönelik veya çocuk haklarını içeren kitaplardan ibaret değildi bunun yanı sıra insan haklarına da vurgu yapmıştı. Kitaplarında çocuk-yetişkin fark etmeksizin insanın değerli olduğunun ve bütün insanların adil bir şekilde yaşaması gerektiğini ön plana çıkaran eserleri vardı. Kitapları haricinde günlükleri ve anıları da düşünce yapısını anlayabilmemizi sağlayan ve o döneme rağmen kendi çağının ötesinde görüşleriyle çocuk ve insan haklarına ne denli sahip çıkma çabasında olduğunu gösteren önemli kaynaklardır. Korczak'ın yaşamının son demlerinde kendi yönettiği yetimhanesindeki gözlemlerinden yola çıkarak yazmış olduğu günlükleri vardır. O dönemdeki yaşanan zorlukların arasında çocuğun bulunduğu konum ve çocuğun kendi büyüme çabası içerisindeki zorlukları tecrübeleriyle kaleme almıştır. *Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli* isimli kitabı pedagoji ve çocuk haklarına dair önemli bir eserdir. Çocukların yaşadığı zorluklar, bunlarla baş etme süreçleri ve bu süreçte yetişkinlere düşen vazifeleri içeren değerli bir eserdir.

Janusz Korczak, çocuk haklarının önde gelen isimlerindendi. Bu bağlamda eserleri halen okunmakta, incelenmekte ve ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Çocuklara karşı empatik bir yaklaşımla derinlemesine yaptığı incelemeler ve yetimhanedeki deneyimleri eserlerine özgünlük ve sahiciliğin bir arada harmanlamasını sağlamıştır.

2.4.1. Korczak'ın 'Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli' Adlı Eseri

Resim 2.3. Bir çocuk nasıl sevilmeli, Janusz Korczak

"Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli" kitabı, çocuğa karşı yapılan ebeveynlik ve çocuk gelişimine dair konulara odaklanan, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde sağlıklı bağların nasıl kurulabileceğini ele alan bir eserdir. Çocukların duygusal, zihinsel ve sosyal gereksinimlerini giderme yöntemlerini ve çocukların bu ihtiyaçlarını gidermedeki ebeveynlerin üstlendiği rolün önemini ele almaktadır. Bu durumda ortaya konulan teorileri ve iletişim stratejileri arasındaki ilişkileri inceler. Kitap, çocukların sevgi, güvenli ortamda büyüme ve toplum tarafından kabul görme ihtiyaçlarının giderilmesini, çocuğun sağlıklı bir şekilde kişilik gelişimini tamamlaması için büyük önem arz ettiğini vurgulamaktadır bunun yanı sıra çocuğa sınır koymanın, çocuğun bilişsel becerilerini olumsuz etkileyeceğini ve çocuğun potansiyelinin altında performans göstereceğini vurgular (Glinski, 2019). Korczak'ın bakış açısına göre mükemmel çocuk anlayışından yetişkinlerin vazgeçmesi gerekir. Korczak, kitabında yetişkinlerin çocuğun bireysel farklılıklarına, gelişim dönemlerine ve isteklerine saygı duyması gerekliliğini vurgulamıştır (Korczak, 2001).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu çalışmada, takip edilen araştırma modeli, kullanılan veriler ve düzenlenmesi başlıkları yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Çocuk hakları konusunda güçlü argümanlarla kitleleri etkileyen Janusz Korczak'ın kitabının sistematik incelenmesini amaçlayan bu araştırma, literatür tarama ile desteklenmiş nitel bir araştırma özelliği taşımaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında, gözlemci konumunda dokümanlar incelenerek, analizler yapılmış, Janusz Korczak'ın "Bir çocuk Nasıl Sevilmeli" kitabı, literatürdeki yeri ve destekleyici diğer çalışmalarla birlikte, doğrudan kaynak odaklı olarak aşamalı düzende ele alınarak incelenmiştir. Çalışma süresince, araştırma konusu olan unsurlar, farklı ülkeler ve zamanlar çerçevesince değerlendirilmiş ve bulgular belgelendirilmeye çalışılmıştır. Mevcut teorilerle araştırma literatürü arasındaki bağlantı nesnel bakış açısıyla değerlendirilmiş, deneyimlerin sosyo-kültürel bağlamdaki etkileri dikkate alınmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise "Bir çocuk Nasıl Sevilmeli" adlı eserdeki söylemler, içerik çözümlemesi yoluyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu esnada, söylemler, oluşturulan kavramsal kategoriler altında kitapta bulunduğu sayfa numarası referans gösterilerek ele alınmışlardır. Çelik ve Ekşi (2008)'nin Potter ve Wetherell, 1987 ile Tonkiss, 2006'dan aktardıklarına göre, Söylem analizi farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları) beslenerek gelişen ve bu farklı disiplinlerin teorik bakış açılarına dayanan zırlarla kuşatılmış bir analiz tekniğidir. Tonkiss'e göre, söylem analizi bu açıdan bütünleşmiş tek bir teori, metot ve uygulama değildir. Bunun yerine farklı disiplinler, farklı araştırma gelenekleri içinde yürütülen, heterojen özelliğe sahip nitel bir araştırma yöntemidir.

3.2. İnceleme Nesnesi

Janusz Korczak'ın çocuklara dair değindiği Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli kitabı bu çalışmada ana inceleme nesnesini oluşturmaktadır. Kitabın çocuk hakları ve etki bağlamında sistematik incelenmesini amaçlayan bu çalışma, inceleme nesnesi olarak yazarın kitabı ve çocuk haklarına dair diğer eserleriyle paralel giden literatür verilerine dayanmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Yapılan araştırma ve taramalar sonucunda, inceleme esnasında yararlanılacak ölçütler belirlenmiş, inceleme sonucunda elde edilen veri çerçevesi, amacına uygun olarak nesnel bakış açısıyla yorumlanmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sürecinde ilgili kitabın incelenmesi ve literatür ile ilişkisi sistematik, nesnel ve nitel olarak çözümlenmiş, bulgular araştırma amacı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çözümleme gerçekleştirilirken, kitapta ele alınan temel konular sınıflandırılarak açıklanmıştır. Kitapta yazarın doğrudan veya dolaylı olarak değindiği çocuk hakları sıralanarak, her biri yazarın yaklaşımları ele alınarak yorumlanmıştır. Yazarın eserinde kullandığı yöntemler ve örnekler kategorize edilip, sınıflandırılarak anlatılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Korczak, Bir çocuk nasıl sevimli adlı eserinde, çocuk eğitimi ve psikolojisi alanlarında derinlemesine bir inceleme yapmıştır.

4.1. Kitaptan Elde Edilen Genel Bulgular

Janusz Korczak, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki sağlıklı iletişimin, çocuğun kendisine karşı ve dış dünya ile olan iletişim şeklinin temelini attığını savunmaktadır. Kitap, aynı zamanda, anne-babanın çocuklarının duygusal ifadelerini anlamlandırılmalı ve onlara uygun olarak geri dönüt vermelerinin mühim olduğunu tartışır. Yazar, çocuk yetiştirme biçimindeki uygulamada sevgi ve şefkatin yanında tutarlılık ve yapılandırmanın da önemli olduğunu vurgulamıştır. Kitabın asli argümanları, güvenli bağlanmadaki önemi ve bu durumun çocukların ileriki yıllardaki ilişkilerini nasıl şekillendirebileceğine ilişkin araştırmalarla kanıtlanmaya çalışmıştır. Kitap, teorik kavramları uygulamalı örneklerle harmanlamış ve anne-babalara çocuklarını anlayabilme onlara destek olma gerekliliği konusunda rehber olmuştur.

Kitapta Korczak, çocukların birey olarak var oldukları ve bir birey olduklarından mütevelliit saygı görmeleri gerektiğini ve çocukların haklarının korunması gerekliliği üzerine vurgu yapmıştır. Korczak, çocukların eğitim serüvenlerinde sevgi ve saygı görmesi gerekliliğinden bahsederken duygusal ve sosyal alanlarda yetişmelerine dair izlenimlerini ve bu konudaki fikirlerini de aktarır. Çocukların özgür olmaları ve yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekliliği, otoriter tavrın çocuğun üzerinde nasıl bir etki bıraktığı, çocukların duygu dünyalarının idrak edilebilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği gibi konulara değinilmiştir. Bunun yanı sıra çocuklar arasındaki bireysel farklılıkların kavranması ve eğitim planlamalarının da bu farklılıklara uygun olarak yapılması gerekliliğine değinir. Kitap, çocukların oyun oynamasının, kendisini

keşfetmesi üzerindeki önemini de ele alır. Korczak'ın gözlemleri ve tecrübeleriyle yazmış olduğu bu kitap birçok alana değinen önemli bir kaynaktır.

Korczak'ın kitapta savunduğu çocuk hakları hakkındaki yaklaşım ve metodoloji, çocukların eğitimi ve hakları üzerinde derin bir anlayış ortaya koyarken, çocuklara karşı sevgi dili kullanılması ve çıkarsız bir yaklaşım benimsenmesi konusunda yol göstermiştir. Bu teoriler, güncel pedagojik yaklaşım ve modern eğitim yöntemleri üzerinde etkili olmuştur.

Korczak, yaşadığı zamanda çocukların haklarının bu denli savunulduğu bir kitap yazarak o zamanlar için modern çocuk haklarının temelini atmıştı. Korczak kitabında çocukları yalnızca bakıma ihtiyacı olan canlılar olarak görmemek gerektiğini onların tek başına bir birey olarak zaten değerli ve saygıyı hak eden nitelikte olduğunu anlatmıştır.

Korczak kitabında yetişkin bir bireyle bir çocuğun aynı derecede saygıyı hak ettiğini savunur. Bu bakış açısı, çocukların kendi hayatlarına dair kararları kendileri verebileceği hakkından bahseder bu durum çocukların düşüncelerini ve hayattaki seçimlerini dikkate almamız gerektiğini, onlara karşı saygı çerçevesinde yaklaşmamız gerektiğini doğurur.

Korczak, kitabında çocukların korunması gereken bireyler olduğu konusunda da vurgu yapar. Bu hem çevresel zararlı etkenlerden hem de duygusal anlamda korunmayı içerir. Bütün çocukların eğitimde eşitlik ilkesine dayanarak eğitim alma hakkına sahip olduğu ve çocuğun kendi potansiyelini keşfedebilmesi için gerekli ortamın sağlanması gerekliliği üzerine durur.

Korczak'a göre, insan yaşamının önemli bir zaman dilimini kapsayan çocukluk dönemi, göz ardı edilemeyecek kadar mühimdir. Kitabında bu düşüncesini 'İnsanlık; çocuk ve yetişkin, yaşam ise; çocukluk ve olgunluk dönemi olarak ikiye bölünseydi, çocuğun dünya ve yaşamda sınırsız bir yer işgal ettiği görülürdü' diyerek desteklemiştir. O yüzden çocukları görmek, onları önemsemek, onları tanımak, onların

iletişim diline kulak vermek, yazarın kitap boyunca üzerinde durduğu düşünceler olmuştur.

4.2. Kitapta Ele Alınan Konular

Korczak, çocukların ve gençlerin kendilerini ifade etme biçimlerinin bu süreçteki bağımsız birey olma çabalarının aslında kendi karakterlerinin oluşumunda büyük bir öneme sahip olduğunu dile getiriyor. Toplumun gençler üzerinde beklentilerinin olduğunu ve bu konudaki toplumsal standartların gençlerde karmaşık duygulara sebep olduğunu vurguluyor. Gençleri sevmenin yeterli olmadığı onların yaşadıkları çetrefilli duygusal zorluklar ve kendi kimliklerini oluşturmak için gösterdiği gayreti anlamak gerektiğini çünkü bu sürecin gençler için duygusal ve psikolojik anlamda sağlıklı bir şekilde atlatılmasının ileride sağlıklı yetişkin bireyler olarak yaşamlarını idame ettirebilmeleri açısından önemli olduğunu vurguluyor ve bu konuda yetişkinlere yol göstermeye çalışıyor.

Tablo 4.1. Kitapta ele alınan temel konular ve açıklamaları

Temel Konular	Açıklamalar	Sayfa
Çocuğun Tanımı	Çocuğun anne tarafından mülkiyet olarak görülmesi	19, 28, 70
	Çocuğun biyolojik bir organizma oluşu	19, 84
	Aile tanınmadan bir çocuğun nasıl eğitileceğini bilmenin zorluğu	17, 74-82
	Eğitimde ebeveynlerin düşlediğine benzeyen bir model aradıkları	21, 45
Çocuğun Eğitilmesi	Çocuk eğitiminde anne önemli bir rol üstlenir	25, 92-108
	Çocuğun zekâ, güzellik gibi kavramlarla akranlarından üstün görülmesinin çocuğu olumsuz etkilemesi	26, 90, 136
	Çocuk eğitiminde doğuştan gelen karakterlerinin dikkate alınması	27, 28
	Çocukların otoritelere itaat etmesi	158
Ebeveynin çocuk üzerinde iddia ettiği hakları	Çocukların uysal olması gerektiği	27, 33, 70,
	Çocukların ailelerin idealindeki insan olması gerektiği	21
	Çocukların ailesine minnet duyması gerektiği	23
	Çocukların hastalıklarına ebeveynlerinin tepkisi	36, 38,
Çocukların Davranışsal değişimleri	22, 33,	

Janusz Korczak'ın çocuk doktorluğu üzerine yaşadığı deneyimler	Bebeklerin tepkilerini anlamlandırmak için annenin doktordan önce çocuğu gözlemesi gerektiği, bebeğin kurak istediği iletişimi anlamakta önemlidir	33, 48-50, 106
	Ebeveynlerin gözlem yapmak yerine, hazır reçetelere, protokollere ve kolay yöntemlere başvurmakta, doğru olmasa bile ısrar etmeleri	38, 40, 106
	Çocukların ağlamalarından yapılan yanlış çıkarımlar	31, 33, 48-50
	Çocukların emme davranışındaki iletişimin görmezden gelinmesi	36-40
	Gözlem yapmak ve çocuğun ihtiyacını anlamak yerine, hazır bilgilere başvurmak	36, 38
Çocuk Hakları	Çocuğun eşitlik, özgürlük, korunma hakları, çocuğun süt hakkı	28-33, 48-70, 74-120, 125-150

Korczak, kitabında farklı tanımlamalar yaparak çocuk kavramının ne olduğunun üzerinde durmuş, 'Çocuk nedir? Kendi fiziki açısı içinde nedir, ne değildir?' diye sorarak onun binlerce molekülden meydana gelen, büyüme sürecinde olan bir organizma olarak tanımlamıştır. Ve bu organizmayı kendi mülkiyeti olarak tanımlayan anneye 'Benim çocuğum diyorsun. Hayır. Ne hamilelik aylarında ne de doğum saatlerinde, çocuk senin değildir' diye seslenerek, onun kendisine ait olmadığını, atalarının soyunda yıllarca uyuyup annesinin bedeninde uyanan bir benlik olarak nitelendirmiştir.

Anne hamilelik süreciyle birlikte bebeği ile kurduğu biyolojik bağın getirdiği aidiyet duygusu ile, çocuğun üzerinde hakları olduğu duygusuna kapılarak, zaman geçtikçe yaptırımlar uygulamaya başlayabilir. Oysaki annenin yaptığı şey, yediği yemekle içtiği suyla birlikte, evrendeki çeşitli moleküllerin kendi bedeninde birleşmesini sağlayarak onu tümleyerek bir bebeğe dönüştürmesidir. Evrende bir toz tanesi kadar küçük olan, içinde arzular ve duygular taşıyan bu çocuk, bir gün bir bakterinin bile onun yaşamına son verebileceği kadar zayıftır.

Bir çocuk hiçbir zaman tek başına anne veya babaya ait olamaz. Yüzyıllar boyunca, ataların soyunda uyuyan ve uyandırılmayı bekleyen bir benlik, anne vücudunda uyanarak somut bir kimlik kazanarak çocuk adını alır. Nesiller boyunca var olan tüm

ataların soyunda uyuyan, unutulmuş ve uyandırılmayı bekleyen bir benliktir. Ve yıllar sonra anne vücudunda uyanan bu benlik, bir çocuğa dönüşmüştür. Bu nedenle bir anne veya baba tek başına “Bu benim çocuğum” diyemez. Anne ise bu süreçte ona sahip olmamış, bebek de ona ait olmamış yalnızca anne bebeğin tümlemesine yardımcı olmuştur. Öyle ki, ata soylardan bu zamana kadar, kimi zaman aşkla, kimi zaman ihanetle, kimi zaman ise başkalarının soylarını ayartarak bu bebek tohumu ele geçirilmiş, böylece onun kimliğini oluşturan belki de asırlar önce ölmüş birinden gelen sonsuzluk zincirinden bir parçadır. Ancak ebeveynler, onu kendi hayallerindeki ideal çocuğa benzeyecek bir modele dönüştürmeye çalışır.

Çocuklar yeni doğdukları andan itibaren, cansız ve sakin bir çocuk olabileceği gibi, sinirli ve kaprisli bir bebek olarak da dünyaya gelebilirler. Ancak, yetişkinler için iyi bir çocuk olmak, boyun eğen, sevimli ve uysal bir çocuk anlamına gelmektedir. Korczak kitabında ‘Bizim için iyi çocuk: Hemen hemen hiç ağlamayan, gece bizi uyandırmayan, hep sakin ve güvenen çocuktur’ ibaresini kullanmış, ancak bu çocuğun sosyal hayatta aciz, cesaretsiz ve zayıf bir kişilik olmasından ötürü kendisine zarar vereceğinden bahsetmiştir. Buna rağmen, yetişkinler çocukları bu davranışlara zorlayarak, kendi öz benliklerinin baskılanmasına neden olur, bu aslında tamamen kendi çıkarları söz konusu olduğu için talep edilen bir durumdur. Bu nedenle, bu kişi yetişkinlerin taleplerini karşılarken, kendisi için ömür boyu benliğini keşfedememiş bir birey olarak hayatına devam etmek zorunda kalacaktır.

Korczak, çocuğun tecrübesiz olduğuna bu nedenle yetişkinlerin tecrübesi üzerine hareket eden bir varlık olduğuna ‘Çocuk dünyaya merakla bakar, hevesle dinler ve kendisine söylenenlere inanır’ cümlesiyle değinmiştir. O buna karşılık, diğer otorite figürlerinin deneyimlerine koşulsuz inanır ve ona itaat etmesi gerektiğini bilir. Ancak otorite figürlerine ve onların kurallarına uymamaları, disiplinsiz ve kinci davranışları, kuralları bildiği için değil, acı çektikleri için ortaya çıkan davranışlar olduğu unutulmamalıdır. Neşe ve mutluluk insanı hoşgörülü yapar, asabiyet veya aşırı çalışma ise onu saldırgan ve ukala yapar.

Korczak, fiziksel olarak küçük ve sınırlı kabiliyetleri olan ve bakıma ihtiyaç duyan çocuğun, sırf bu özelliklerinden dolayı bir birey olarak görülmemesi durumunu

yargılamaktadır. Korczak'a göre 'Çocuk ciddiye alınmak ister güven ister talimat ve tavsiye bekler'. Onların yeteri kadar hayat tecrübeleri yoktur ve olabilmesi için oldukça uzun zamana ihtiyaçları vardır, neyi nasıl yapacaklarını kestiremedikleri anda, büyüklerinden yol göstermesini beklerler. Oysaki yetişkinler, çocuklara karşı her zaman dürüst değildir veya bunu bir ego unsuru haline getirerek kendi megomanyasını çocuk üzerinde kullanabilir. Örneğin zararlı oldukları alışkanlıkları yapmamalarını istediklerinde, kolayca doğru olmayan davranışlar gösterebilirler. Korczak bunu büyüklerin, 'Yetişkinler yalan söyler, şeker yerseniz karnınızda kurt olacağı, yemek yemezseniz rüyanıza cinleri göreceğiniz...' olarak çeşitli ifadelerle yaklaşımlarda bulabileceğini belirtmiştir. Yazar her şeye rağmen 'Çocuk tespit edilebilecek her şeyi görmek, incelemek, deneyimlemek ister; insanın hala sadece inanması gereken yeterince şey de vardır' diyerek, deneyim kazanmak isteyen çocuğa vurgu yapmıştır.

Janusz Korczak'a göre, bir çocuğun aile ortamını ve yapısını bilmeden, bir çocuğun nasıl eğitileceğini söylemeye çalışmak oldukça güçtür. Doğduğu andan itibaren ailesine ait olan bir nesne olarak görülen çocuğun, ailesi tarafından kendi arzularındaki gibi yetiştirmeye zorlayacaklarından bahseder. Buna hitaben 'Düşlediğine benzeyebilecek bir model arıyorsun. Onun için en iyi yaşamı, ama senin istediğini arıyorsun' diyerek, aileler tarafından oluşturulan eğitimin ve yaptırımların, ailelerin ideal insan modeli veya kendilerinin ulaşmaya çalıştıkları ancak başaramadıkları versiyonu, dünyaya gelen bu çocukta görmek istediklerini söyler. Doğumdan itibaren ailesine onu dünyaya getirdikleri için minnettar olması gerektiğine inandıran bir otorite olarak ebeveynler, hayallerindeki versiyonu görmek istemediklerinde, çocuğu nankör olarak yargılamaya başlarlar. Oysaki yazar bunu doğadan örneklerle destekleyerek, 'Yeryüzü güneşin ışınlarına minnettar mı? Bülbül, kendi göğsünde ısıtan annesi için mi ötüyor' diyerek, bu minnettar davranışın anlamsızlığı üzerinde durmuş ve çocuğun, ebeveynlerin duygusal ve davranışsal dayatmalarından uzak olması gerektiğini savunmuştur. Öyle ki bu dayatmalar zaten her zaman başarılı olmayacaktır, bir gün çocuk 'Senin gibi düşünmüyorum. Artık senin korumanı istemiyorum' diyecek ve nankörlükle suçlansa da er ya da geç kendi benliğini bulduğunda kendi yolundan ilerlemeyi tercih edecektir.

Aileler sadece güzelliğini, sağlığını ve refahını çocuğuna genetik miras olarak bıraktığını sanırken, fiziksel güzellik unsurlarını öne çıkarırlar fakat konu eğitimde yaşanan sorunlara gelince ciddiye almayarak geri çekilirler. Onların kalıtsal ayrıcalıklarından dolayı önde olacaklarını düşünseler de bazen bu çocuk için zararlı olabilir. Yazara göre ‘Güzel bir çocuğun annesinin, uyanık kalması gerekir’. Oysaki, kendi çocuğunu diğer çocuklardan güzel diye üstün olduğuna dair sanrıda bulunan ebeveyn, okul hayatında eşitlik bilinciyle arkadaşlık kuramayan bu güzel insanı, kendi çirkin olarak nitelendirdiği çirkin arkadaşları tarafından dışlanmasına neden olabilir. Ayrıca çocuğun daha güzel görünmesi için güzel giyinmesi, kumda oynamasının yasaklanması, onların ebeveynlerinin güzellik kompleksi uğruna özgürlük alanına yapılan müdahalelerdir. Üstün görme ve seçkin olma kavramına yakından bakıldığında, tıpkı güzellik gibi zekâ da yetişkinler tarafından çocukların eşitliğini ortadan kaldıran bir durumdur. Korczak ‘Aileler ve okul, zekiliğin alışılmamış tüm formlarına karşı savaşıyor’ der bu sebeple eğitimin getirdiği tek tip zekâ modelinin çocukların zeki olma durumuna göre ailelerin tutkularını doyururken, zeka ve psikoloji testlerinin ailelerin bu tutkularını engellediğini savunmaktadır. Ve bu genetik mirasların hepsi üstün olduğunu düşündükleri özelliklerin yerle bir edildiği gerçeğiyle örtüşür. Ve yazara göre, hayatın değer biçme konusunda sanılan aksine, özenle seçtiğinden bahseder ve bu değer büyük olasılıkla eşitlik kavramıyla ilişkilidir.

Yazar, çocuk doktorluğu yaptığı süreçte, birçok aileyi gözlemlene şansı yakalamış ve annelerin çocuklarının üzerindeki davranışlarını ve çocukların tepkilerini yakından analiz etme şansı yakalamıştır. Bazen akşam saatlerinde anneler bebeklerinin hasta olduğunu düşündüklerinde onu çağırırdı. Korczak ise çocuklara baktığında, oyuncasını kızgınlıkla atmaları, sonuna kadar bağırmaları ve ağlamalarının bir iletişim olduğu ve ‘bugün iyi hissetmiyorum’ dediğini anlardı. Oysaki anne asıl korkusuyla yüzleşmek yerine, çocuğun hasta olma ihtimaline yön vererek kolay olanı tercih edip doktora yönelmeyi seçmiş olması Korczak gözünden vahim bir tabloydu.

Korczak ‘Annelerin bazı gözlemlerini tanımlamaları doktorları sık sık şaşırtır’ der. Öyle ki çocuğun bir şikâyeti olduğunda doktora, meme emmek istemiyor veya sürekli ağlıyor gibi tanımlama şekilleriyle ortaya koyarlar. Oysaki psikolojik olarak bebeği ele almak bilinciyle, çocuğun ağlamalarının ne sebeple olduğu, hangi olayla çığlıklar

attığı belki de ailenin bilmediği bir ağrı yaşıyor olabilme ihtimallerinin değerlendirilmesi gerekliliğini atlarlar. Yeni doğanın iletişim dilinden anlamak ve bu davranışlarından çıkarım yapmak için en azından yirmi saat ebeveynin gözlem yapması ve ayrıntıları vererek doktora anlatması, çocuğun hem psikolojik davranışlarını hem de bununla birlikte ortaya çıkan tepkilerini anlamak için önemlidir. Oysaki bir bebek de olsa onun iletişim dilini anlamak ve ona göre davranmak önemlidir, onun annesine anlatacağı bir şeyler vardır ancak ailenin hazır formülleri sebebiyle görmek istediklerini görmez ve gerçekten kafasını ayıran davranışlar sergiler.

Savaş zamanlarında önemli zorluklara boğuşmasına rağmen, kitaplarında o esnadaki duygularını harmanlayarak yazdığı yazılarda Korczak, bir çocuğun dünyaya gelmesinde ona yeterli ve gerekli koşulları sağlamak gerektiğini düşünmektedir. Öyle ki şartlar kötüyken kontrolsüz ve düşüncesizce dünyaya getirilen çocukların ihtiyaçlarını görmek oldukça zordur. Bu nedenle çocukların dünyaya getirilmesini eskiden destekliyor olsa da savaş dönemlerinde doğumda kontrol olması gerektiğini söylemiştir.

Korczak, çocuk ya da yetişkin her bireyin, toplum içerisinde kendini ait hissedeceği bir yer edinme çabası içerisinde olduğunu söylemektedir. Toplumun çocuk üzerindeki beklentileri ve kadercilik bakış açısının çocuk üzerinde baskı kurduğu ve bu baskının da uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtir. Yazar, bu süreçte yetişkinlerin çocukları sınırlamaması ve çocuğun toplumdaki yerini kadercilik bakış açısından uzak kendi belirleyebileceği konusunda desteklemesi gerektiğini savunmuştur.

4.3. Kitapta Kullanılan Analiz Yaklaşımları ve Örnekler

Korczak, kitabında örnekler ve analizler yaparken, çocuk doktorluğu deneyimlerinden elde ettiği gözlemlere oldukça çok yer vermiştir. Ve burada çocuklarla alakalı anılarından yola çıkarak, gözlemlerini bir araştırma süreci niteliğinde sunmuş, çocukların her bir davranışının altında yatan nedenleri, ailesiyle iletişim kurmak isteyen yeni doğandan gençlik dönemine yaklaşmış olan çocuğa kadar veriler elde etmeye çalışmış, bu elde ettiği gözlem ve verileri kimi zaman minik diyaloglar halinde, kimi zaman da örnek hikayeler ve durumlar halinde ortaya koymuştur.

Çocuk haklarını ele alırken kullandığı dili, doğrudan kavramsal ve tanımsal nitelik ve nicelikler yerine, soyut ya da somut hikayelerle desteklediği, bazen benzetmeler ve metaforlardan yararlanacak şekilde kullandığı anlatım tarzıyla sunmuştur. Ayrıca, kitabında sık sık anneyi ya da diğer ebeveyn ve yetişkin kavramlarını eleştirmiş ve yeteri kadar gözlem yapmadıklarını vurgulamıştır. Bunu kitabında verdiği bir diyalog örneğinde anneye çocuğun nesi var diye sorulduğunda ‘Doğduğundan beri ağlıyor. Hayır başka bir şey fark etmedim. Durmadan ağlıyor’ dediğinden ve bunun karmaşık, gözlemsiz bir tanımlama olduğundan bahseder. Hekimlik esnasında çocukların hastalıklarına karşın ailelerinin verdikleri anlamsız tepkiler üzerine birçok gözlemlerde bulunmuştur. Ailelerine çocukların hastalıklarının sebebini sorduğunda net cevap vermediklerini, bunun yerine onları rahatsız eden kısmı söylediklerinden bahsetmektedir.

Tablo 4.2. Kitapta kullanılan analiz yaklaşımları ve örnekler

Kullanılan Analiz Yaklaşımları ve Örnekler	Açıklamalar	Sayfalar
Çocukla ilgili metaforlar	İki yüz elli üç gram su ve eksi üç gram kül	19
	Çalı, toz, hiçbir şey, kurtçukların kemirdiği ağaçtan tabuttaki bir ses	20
	Hiyeroglif, Zamanın içinde bir an	21
Gözlemler	Korczak’ın çocuk doktorluğu döneminde edindiği gözlemler	36-106
Empati Yaklaşımı	Janusz Korczak, kendini çocuğun yerine koymuş ve yetişkinlerin de kendilerini çocukların yerine koymalarını istemiştir	11-19, 55-76, 107, 117, 134 140-166,
Eğitim Felsefesi ve Pedagojik Yaklaşım	Korczak, ailelerin zoraki dayattıkları katı eğitim anlayışına karşın, çocukların karakterine uygun bir yol benimsemiştir	74-82, 92-95, 108, 148-150

Korczak, ebeveynlerin kendilerine iş yükü olan gözlemler yerine, kendilerini rahatlatarak, doktorlardan çocukları hakkında bilinmezlik değil kesinlik göstermeleri istediklerinden bahsetmektedir. Kitapta ‘Çocuğun ateşi var. Burnu akıyor. Bu tehlikeli mi? Ne zaman iyileşecek?’ diye diyalogda bulunan ebeveynin, devamlı tetikte olmanın ve olumsuz sağlık durumlarını büyütmenin, çocuğun gelişim sürecinde olumsuz

senaryolara sebep olabileceğinden bahsediyor. Ve bunu ‘Gerçeği zorlamaları ve istekleri arasındaki her yeni saldırı, anne için; biraz daha fazla tedbirliliğin bilgilenmeyle hiçbir ilgisi olmadığı ve bunlar yaşanmadan çocuğunu uygun biçimde yetiştirmesinin mümkün olmadığı bilgisini, kazanma fırsatıdır.’ sözü ile destekleyerek, ebeveynlerin davranışları hakkında çıkarımda bulunmaktadır. Yani analiz yaparken, hastalarının ve ebeveynlerinin ilişkilerini analiz ederek sunmuştur.

Korczak, çocuğun anlamlandırma çabalarına ilişkin ‘Sahip olmak istiyorum, sahibim; bilmek istiyorum, biliyorum; yapabilmek istiyorum, yapabiliyorum’ cümlesinde, çocuğun etrafında olan canlı cansız fark etmeksizin her şeyi anlamlandırmak istediğinden bahseder. O sebeple çocuk sık sık “Bu ne?” diye sorar etrafındaki yetişkinlere fakat kendisine verilen yüzeysel cevaplar onu daha çok hayal kırıklığına uğratar. Çünkü çocuk o şeyin ismini değil anlamını merak ederek yöneltir bu soruyu. Çocuk çevresindekileri anlamak, anlamlandırmak ve öğrenmek ister.

Yazar, çocukların masum ve bilgisiz bireyler olmasına karşın iç dünyalarının ve hayal güçlerinin zengin ve değerli olduğunu ortaya çıkarır. Çocukların yalnızca kendileriyle iç savaş halinde olmadıklarını aynı zamanda toplum normları, yetişkinlerin beklentileri ve eğitim sisteminin dayatmalarına karşı da bir mücadele içerisinde olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda yazar çocukları anlamamanın, dünyaya onların gözünden bakmaya çalışmanın ve onların yaşadıkları problemleri ciddiyetle karşılamamanın mühim olduğunu dile getiriyor.

Yazar, çocukların düşüncelerinin ya da eylemlerinin altında yatan psikolojik sebepleri ve bu eylemlerin çocukların hayatlarındaki deneyimlerine olan etkilerini inceliyor. Çekingen, sessiz çocukların, çevre ile olan iletişimleri ve maruz kaldığı olumsuzluklar karşısında durumları nasıl içselleştirdiklerini ve irdelediklerini, girişken çocukların ise benzer durumlara daha hızlı fakat daha yüzeysel baktığını belirtiyor.

Korczak, anne-babanın yetiştirdikleri çocuğun üzerindeki beklentilerini sorgular. Çocukların birbiriyle yarışa maruz bırakıldığı, mükemmeliyetçi bakış açısıyla, çocukların iç dünyalarındaki hazineyi görmezden geldiklerini, çocuklara somut olarak

ulaştıkları başarıları ile değer biçmek yerine iç dünyaları ve yaratıcılıklarının gelişiminin önemsenmesi gerektiğini vurguluyor.

Yazar, çocukların kendi dünyalarını keşfederken maruz kaldığı zorluklarla baş etmeye çalıştığına dikkat çekiyor, yetişkinlerin ise bu süreçte çocuklara yeterince destek olmadığını eleştiriyor. Yazar, çocukların karşılaştıkları bu zorluklara yönelik çözüm üretme ve sorunla mücadele etme süreçlerinin çocuğun karakter gelişimini oluşturduğunu belirtiyor.

Çocukların kendi hayatındaki belki de yetişkinler için çok kolay olan fakat onlara büyük ve çaba gösterilmesi gereken bir durum gibi gelen eylemlerin aslında çocukların kendi hayatlarındaki başarı arayışları olarak gösteriyor. Bir kapıyı açabilmek gibi basit bir eylem küçük çocuğun gerçekleştirdiği bir zafer olabilir Korczak, bu gayretlerinin onların özgüven gelişimlerinin oluşumu için büyük önem arz ettiğini ve bu süreçte yetişkinlerin çocuklara destek olması ve daha bilinçli olarak onlara yaklaşılması gerektiğini vurguluyor.

4.4. Kitapta Çocuk Haklarına Dair Bakış Açısı Nasıl Sunulmuştur?

Çocuk haklarına dair olan bakış açısını, sadece teorik temellendirmeye bırakmayıp, onların dünyasına yakından inerek, yetimhanede rol oynayarak, onlarla iç içe zaman geçirerek, gözlem yaparak şekillendirmiştir. Ona göre doğuştan itibaren bağımsız olan, kendi kimliği ve özgür seçim hakkı bulunan çocuk, tıpkı insan hakları kavramında olduğu gibi saygı duyulması gereken bir bireydi. Ayrıca Janusz Korczak yönetimde bulunduğu yetimhanede, çocuk mahkemesi ve meclis kavramlarını başlatarak, kendi yönetim sistemleri de uygulamaya çalışmalarını destekleyerek, çocukların karar alma potansiyelleri ve sorumluluk duygularının gelişmesine olanak tanımıştır.

Ailelerin, çocukları üzerine kurdukları beklentiler ve sabırsız davranışları eleştiren Korczak, ‘Şüphesiz söz, çocuğun ilk gelişiminin ip ucudur, fakat tek ve en önemlisi değil. Aileler sabırsızlanmakta haksızlar, sabırsızlık, onların bir çocuğu yetiştirecek olgunluğa erişemediklerini gösteriyor’ diyerek, kendilerini geliştirmekten aciz ailelerin yanlış davranışlar sergileyerek çocukların da haklarını ihlal eden olgunlaşmamış davranışlar silsilesini eleştirmiştir. Bu beklentiler, çocuğun özgür

düşünebilmesinde, birey olabilmesine, bağımsızlığından anı yaşayabilmesine kadar tüm hakları zedeleyen zincirleme bir etki meydana getirir.

Tablo 4.3. Bir çocuk nasıl sevimli kitabında değinilen çocuk hakları

Ele Alman haklar	Sayfalar
Çocuğun süt hakkı	36-40
Çocuğun bakım ve korunma hakkı	44-46
Çocuğun sevmeye ve sevilme hakkı	51-53, 145
Çocuğun birey olma hakkı	28, 70, 113,118-120
Çocuğun eşitlik hakkı	90, 136
Çocuğun özgürlük hakkı	59, 89, 125, 135, 149
Çocuğun ifade ve iletişim hakkı	33, 48-50, 106
Çocuğun bağımsızlık hakkı	63, 89, 98, 104, 115
Çocuğun eğitim hakkı	74-82, 92-95,108, 148-150
Çocuğun oyun hakkı	110, 111
Çocuğun saygı hakkı	64, 125
Çocuğun anı yaşama hakkı	61-63

4.4.1. Çocuğun Süt Hakkı

Korczak'a göre dünyaya gelen her bebek, beslenmek ve hayatını sürdürebilmek için süt hakkına sahiptir. Çocuğun bu hakkı hem ebeveynler, hem endüstri tacirleri tarafından zaman zaman ihlal edilmektedir. Bu ihlali kitabında 'Çocuğun süt hakkı için inatçı bir savaşın yankısı' olarak ifade eder.

Korczak, bu düşünceyi farklı şekilde ele alarak, fuşun ilk basamağı olarak sütanne kavramının ortaya çıktığını ve onu emen bebeğin de bunun ilk kurbanı olduğuna değinmiştir. Bir ticaret unsuru olarak ele aldığı bu kavramı, başkasına para vererek ya da sütanne ile çocuğun süt ihtiyacının başkası tarafından üstlenilmesinden bahseder. Kapital dünya ve endüstrinin getirdiği ticari düzen, çocuğun bu önemli hakkının başka özne veya nesnelere yönelmek zorunda bırakılmasına neden olmuştur.

Eğer çocuğun süt ihtiyacı gerçek annesi tarafından karşılanırsa da muhtemelen emek verdiği ve acı çektiği için hak iddia edecektir. Ayrıca annelik kavramının acı çekmekle ilişkili olduğunu, annenin emzirme esnasında küçük yaralanmalara karşın acı çektiği

için tıpkı acılı doğumda olduğu gibi acılarının ödüllendirilmesiyle ilişkili olduğunu savunur. Bu da acı çekerek annelik görevini üstlenen bireyin çocuğunun üstünde daha fazla hak iddia etmesiyle sonuçlanır, acı çekmiştir, bu acı kutsaldır ve çocuğa her daim bu hak hatırlatılır, minnet etmesi beklenilir ve itaat umulur. Kapitalizmin çocuğun beslenme ihtiyacına getirdiği diğer bir kavram ise bilimsel prosedürler tarafından yüksek besin içerikli olduğu otoritelerce onaylanmış, annenin süt verme süresini kısaltan veya sona erdiren hazır gıdalardır.

Korczak kitabında ‘Çocuğa ne verdiğiniz değil, çocuğun neyi özümlediği önemli’ diyerek, modern dünyada değişen beslenme koşulları ve bilime olan teslimiyet psikolojisiyle, insanların da beslenme gönüllüleri olarak bu düzene ayak uydurmalarından çocukların da etkilediğini savunur. Korczak, çocuğa yemek için her şeyin verildiğini ancak bunun önemli olmadığını bu nedenle yine çocuk organizması ve metabolizması izlenerek yapılması gereken bir beslenme şeklinin, aynı zamanda onun da rızasına bağlı kalınarak yapılması gerekliliğini vurgular. Yazar, bilimin çocuklara sunduğu hazır formüllerin ve yaklaşımların, çocukların biyolojik yapılarının birbirinden farklı olduğunu göz ardı eden bir utanç kaynağı olarak niteler. Ona verilen gıdalar her çocukta aynı etkiyi yaratmayacak, organizmayı belki daha fazla tembelliğe ulaştıracak ve hücrelerin ihtiyacı olanları veremeyecektir.

Üreticiler, emziren annenin değerini azaltıp, bilimin ortaya koyduğu parlak yöntemleri gösterse de bu her zaman doğru bir yaklaşım değildir çünkü bilimi gerçekleştiren de insanlardır ve her zaman saf gerçeklik sunmayabilir. Korczak bunu asistanlık yaptığı bir anıyla destekleyerek, rütbeli bir fakülte üyesinin diğer otorite sahiplerine onaylatıp belgelettiği ve aslında başlangıçta satış stratejisi olan ve sonu mahkemeye biten bir dolandırıcılık örneğiyle destekler.

Doktorluk anılarında, gıda konusunda bahsediyor gibi görünse de Janusz Korczak tüm eseri boyunca birkaç konuya değinen ve sıklıkla ebeveynleri eleştiren tarzda bir anlatım dili kullanmıştır. Bir doktor olarak ailelerin çocukların beslenmelerine, sağlıklı olmalarına ve tükettiği gıdalara değinirken bile bunları daha felsefi biçimde ele alarak iki dilli bir yaklaşım benimsemiştir. Ayrıca, kendi kişisel gözlemlerini, mesleğiyle bütünleştirerek, düşüncelerini bilimsel verilere dayandırarak sunmuştur.

4.4.2. Çocuğun Bakım ve Korunma Hakkı

Yeni doğanın bir birey olarak kabul edilmesinin derinine indiğimizde, Korczak'ın kitabında “Yeni doğanın mizacından, doğanın kendisine bağışladığı zekasından bağımsız, yaşadığı ortamda kendisini rahat duyumsamasını gerektiren keşfedeceği ve tahmin edeceği, tanıyacağı asimile edeceği, seveceği ya da nefret edeceği öyle çok şey var ki” diyerek çocuğun bakım hakkının ve onun tepkileri üzerindeki etkileri üzerinde durduğunu görürüz. Çocuğun bakılma hakkı, yeni doğana atfedilen davranış biçimi veya koşullar, onların dünyaya gelmelerinden itibaren var olan mizacı, kişilikleri ve tutumları üzerinde olası etkilerinden bahsetmektedir. Ona sunulan herhangi olumsuz çevresel konular, ileride onun hayata karşı tutumunu da o denli etkiler.

Korczak kitabında ‘Çocuk, yaşamın ekilmesi için kalıtım tarafından hazırlanmış bir tarladır; bizler ancak güçlü dürtülerle büyümeye başlayan şeyin daha ilk nefeste tükenmeden büyümesine yardımcı oluruz’ diyerek, hiçlik barındıran bir kimliği şekillendirmeye çalıştığımızı değil, zaten bir kimlik ve mizaçla dünyaya gelen bir çocuğun yetişmesi ve gelişmesinde, büyümesinde ve hayata tutunmasında araçlar ve yönlendiriciler olduğumuza vurgu yapar.

Korczak’a göre çocuğun bakımı esnasında yetişkinler yine kuralları kendi lehlerine dair değiştirerek, omuzlarından büyük sorumlulukları çocukların üstüne yükleyebilirler. Bunu kitabında ‘Ona hiç kimse, yalnızca bir çocuk olduğunu hatırlatmıyor: Kendi kendine, bazı şeyleri henüz taşıyamayacağını biliyor’ söylemiyle eleştirmiş, çocukların korunma haklarına önem vermiştir. Yani çocuğun özgür bırakılması, benliğinin bağımsız şekilde gelişimine izin verilmesi, çocukların tümüyle korunmadan yoksun bırakılacağı anlamına gelmez.

Yazar, çocukların isteklerini ve geleceğe dair olan planlarının yetişkinler tarafından ertelenmesi veya görmezden gelinmesi gibi davranışları eleştirir. Çocuklara yaşam standartları yüksek bir bugün sağlamak kadar geleceklerinin de en iyi şekilde şekillendirebilmeleri için onlara destek olunması gerekliliğini dile getirir.

4.4.3. Çocuğun Sevme ve Sevilme Hakkı

Anne, kendi ürünü olarak gördüğü çocuğun kendi istediği gibi olmasına karşılık, sevgisini ona göre sunmak isteyecektir. Ona göre, sancılı geçmiş zorlu doğumu, çektiği acılar, zamanı gelince karşılığı ödenmesi gereken bedeller taşır. Korczak eserinde ‘Sanki sevgin için bir değer olabilirmiş gibi, karşılığının ödenmesini mi bekliyorsun?’ diye anneye seslenir. Oysaki, bir bebeğin dünyaya gelmesine ebeveyn karar vermiştir, sorumlu olan kendisidir. Ve dünyaya gelen her çocuk sevme ve sevilme hakkında sahiptir ve bu sevgi ebeveynleri aracılığıyla karşılıksız gerçekleşmelidir.

Bazen yetişkinler, karşılıklı sevme veya verme eylemini bazı şartlara dayandırır. Korczak bunu ‘Pirzolanı yersen, annen sana kitap alacak’ gibi bir örnekle ifade etmiş ve koşullu sunulan sevgi ve verme davranışlarının, bir ödeme aracı gibi sunulmasını eleştirmiştir.

Korczak, ailelerin çocukların sevilmesinde şart koşulan uysal olma zorunluluğu üzerinde ‘İyi, boyun eğen, sevimli, kolay... Bu aciz insanın, cesaretsiz ve zayıf olma riski düşünülüyor mu hiç?’ diyerek eleştirir. Burada, çocuğun ailesine itaat eden uysal bir birey olduğunda sevilme hakkını eleştirmiştir. Çocuk, çikarsız sevilme ve onun olması istenilen role zorla sokulmaya çalışılmasının ona zararları olabileceğine vurgu yapmıştır. Öyle ki kendisi de çocuk mahkemeleri ve parlamento oluşturarak, çocukların kendi haklarını savunabilecek, gerektiğinde otoriteye karşı çıkabilecek nitelikte geliştirilmesi için çaba harcamıştır.

Yazar, çocuklar yetişkinlerin onlara karşı duyduğu sevgi karşısında yetişkinlere sevgi beslediklerini fakat çocuğun yetişkinlerin samimi olmayan duygularını sezip bu durumlar karşısında da kuşku duyduğunu belirtiyor. Yetişkinlerin tutarsız davranışları karşısında çocuğun yetişkinlere güvenmekte zorlandığını, kimi zaman eğlenceli olan ama kimi zaman despot ve sınırlayıcı olan yetişkin karşındaki çocuğun da davranışlarında tutarsızlık görülebileceğini belirtiyor. Korczak, yetişkinlerin çoğunlukla çocuğa dürüst yaklaşmadığını bu durumun da çocuklarda büyük güven problemlerine yol açtığını vurguluyor.

Bebekler sabah erken uyanıp annelerinin onlarla ilgilenmesini isteyecek davranışlarda bulunmaya başladıklarında, anne bunu istemeyebilir ve Korczak bu durumu ‘İki isteğin çatışması; iki gereksinim, iki egoizm karşı karşıya’ sözleriyle ifade etmiştir. Buna rağmen, anne minik bebeğini öpmeye sevmeye başlar ve bunun aşırılığında oluşan duygu durumunun şehvetle ilgili olabileceğine değinir. Büyük bir olasılıkla, bebek de benzer şekilde sevgi dolu olarak karşılık verecektir, ancak bu durumun da aşırısının bebeğin şehvet duygusuyla ilişkili olabileceğini söyler. Yine de bu durumun eğer sınır ihlaline neden olmuyorsa kabul edilebilir olduğunu söyleyen Korczak ‘Öpücüklerden vaz mı geçilmeli? Bunu talep edemem. Ben öpmeyi akıllıca ölçülmüş, değerli bir eğitici olanak oluşturucusu olarak varsayıyorum’ diyerek savını değerlendirir.

4.4.4. Çocuğun Birey Olma Hakkı

Çocuk doğumundan itibaren kendisini çevresiyle birlikte tanımaya başlar, önceleri bu tanıma sürecini Korczak ‘Çocuğun elleri bağlanmaya teşebbüs edildiği an; o, “ben” adına olmaktan daha çok, “bu benim” adına protesto eder’ cümlesiyle ifade etmiştir. Çocuğun benlik kavramının oluşması karmaşık bir süreçtir. Örneğin, bir çocuk çatalını masaya vuruyorsa ve ebeveyni bunu elinden alıyorsa burada çocuğun eliyle ses enerjisi üretme ve bunu gösterme gücünden mahrum bırakmış olur ve çocuk sahip olma ile ben olma kavramları arasında, çevresel faktörlerin etkisiyle ben kavramını meydana getirir. Korczak, çocuğun birey olma yolculuğunda tanımaya çalıştığı ben kavramını anlamak için verdiği bir örnekte çocuğun ‘Yıkandığı banyo suyuna bakarken; kendi aksini yansıtan bir damla gördüğünde, o büyük gerçeği anlatan sözcük, “ben” içine doğar.’ şeklinde ifade etmiştir.

Korczak, hastanede çocuk doktorluğu yaptığı dönemlerde, yeni doğanları sıklıkla gözlemlene fırsatı yakalamıştır ve bu çocukların yüzlerine baktığında, davranışlarını incelediğinde her birinin farklı bir duygu ve karakterle varoluşlarına ulaştıklarını öne sürmüştür. Bunu kitabında ‘Yalnızca yok saymamız ve yüzeysel bir gözlem bizi, yeni doğanda bir kişilik, oluşmuş bir mizaç, bir zekâ olduğunu ve varoluş deneyimlerinin tamamını görmekten alıkoyar’ cümlesiyle desteklemiştir. Bebekleri incelediğinde, kimilerinde kızgın bir surat, kimisinde mutlu bir gülümseme ve hatta kimisinde acı bir

geçmiş ifadesi gördüğünü söylemiştir. Yazara göre, çocukların doğuştan itibaren sahip oldukları bir karakter, hatta bir kimlik vardır.

Korczak kitabında, 'Bir çocuk yalnızca kısmen deşifre edebileceğin küçük hiyerogliflerle yazılmış bir parşömen kâğıdı gibidir; bazı kısımlarını silebilirsin, üzerini çizebilirsin ya da kendi içeriğinle doldurabilirsin' diyerek, çocuğun kim ve ne olduğunun anlaşılmasının zor olduğunu, yetişkinin ancak onun bir kısmını anlayacağından ve değiştirebileceğinden bahseder.

Çocuklar aslında doğduğu andan itibaren bir kişilik ve mizaca sahiptir ve bu mizaç onunla birlikte gelir ve bunlar görmezden gelindiğinde, insanların yetişkin hallerini anlayamayacağımızı, bunu anlayabilmek için süt çocuğuna dönmemiz gerektiğini savunur. Bu nedenle, Janusz Korczak çocukların tıpkı yetişkinler gibi küçük bir insan olarak kabul edilmeleri gerektiğine her zaman vurgu yapmıştır. Çocukların doğduğu andan itibaren aslında bir kahraman, bir hain, bir peygamber veya bir katil olabileceğini vurgular. Ancak, yetişkinlerin çocukların sahip oldukları gerçek karakterlerini ve rol potansiyellerini görmezden gelerek, onları saf, temiz bir varlık olarak kabul ettiklerini, gerçeğin üzerine perde çektiklerini söyler. Bu aslında onların birey olarak kabul edilme hakkını elinden alan ve ona istediği etiketleri yapıştıran yetişkinlerin izledikleri gerçek dışı bir yöntemdir.

Korczak, çocukların karşıt etki yasası ismini verdiği bir fenomeni münakaşa ediyor. Çocukların otoriteyle karşılaştıklarında otoriteye karşı dirençli davranışlarını dile getiriyor. Ergen bireylerin içsel dirençlerini ve çoğunlukla "hayır" cevaplarının ergen gencin iç dünyasındaki gücü yansıtmaya ve kendini ifade edebilme isteğiyle ilişkin olduğunu dile getiriyor. Ve bu süreçteki ergenlerin kendi iç dünyalarındaki çatışmaların kimliklerinin oluşma sürecine katkıda bulunduğunu söylüyor.

4.4.5. Çocuğun Eşitlik Hakkı

Aileler çocuklarına kendi genetik miraslarını hediye olarak bıraktıklarına ve eğer bu güzellik, zeka, alıcılık gibi kavramların mirası ise, bunun çocuklarına hayatlarında ayrıcalık getireceklerine inanır. Çocuklarını kötülükten uzak hassas yetiştirmeye çalışırlar. Oysaki bu her zaman olumlu bir sonuç doğurmaz. Korczak kitabında bunu 'Bazen kırılğan büyüyen bir çocuk sorunsuz, görünüşte sağlıklı, gürbüz olan bir çocuk

her tür hastalığın öznesi olabilir' diye ifade eder. Ebeveynin çocukların güzelliği ve dış görüntüsü ile olumsuz yargıya varması ve fiziksel özellikleri ile çocukların karşılaştırmasıyla alakalı noktaya değinmiş. Ve aslında çirkin diye yaftaladığı çocuğa başkasının güzel diyebileceğini veya kendisinin güçlü bulduğu çocukların zayıf olabileceğinden yola çıkmıştır. Her halükarda hayat, eşitliği sağlayacak şekilde yönünü değiştirecektir. Bu kavram, çocukların eşitliği kavramıyla örtüşebilir.

Korczak, kitabında 'Neden nötr yaştaki bir kız çocuğu bir erkek çocuktan bu kadar farklı?' diyerek, çocuklardaki cinsiyet eşitsizliğine de yakından değinmiştir. Aslında bu, yetişkinlerin dünyasından alageldikleri ve benimsedikleri kurallar dahilinde meydana gelen bir tutumdur. Özellikle kız çocukları üzerinde negatif ayrımcılığa neden olan bu tutumu, eğer bir erkek oyun grubuna bir kız çocuğu girerse herkesin ona yabancı bir cisim olarak bakacağına değinir. Oysaki tıpkı erkekler gibi kızların da hakları olduğuna değinerek cinsiyet eşitliğine ve bunun da çocuklar arasında eşitlik getireceğine vurgu yapar.

Yazar, cinsiyet farklılığının sonucu olarak toplumdaki cinsiyet rollerinin çocukların kendilerini özgür bir şekilde ifade etmelerinin önünde bir engel olduğunu dile getiriyor. Kız ve erkek çocuklarının toplumda farklı şekilde muamele gördüklerini, kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla özgürlüklerinin büyük oranda kısıtlandığını bu durumun kız çocukların toplum içerisindeki sosyalliklerinin kısıtladığını bu sınırlamalar sonucundaki kişisel ve psikolojik gelişimlerinin olumsuz etkileneceği vurgulayarak, toplumsal yapıların bir çocuğun doğal büyüme sürecini nasıl engelleyebileceğine dikkat çekiyor. Yazarın bu bakış açısı, çocuk psikolojisi alanında büyük önem görmüş olup halen bu çalışmalar çocuk psikolojisinde incelenmektedir. Yazar, sosyal eşitsizliklerin çocuklar üzerindeki tesirini incelediğinde ise çocukların anne-babanın sosyo-ekonomik durumlarından etkilendiğini ve çocukların kendi potansiyelini gösterebilmek için bu durumdan bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini savunuyor. Yazar, yoksulluk ve maddi imkânsızlıklarla dolu bir çevrede yetişen çocukların maruz kaldıkları zorlukları görmemiz ve bu çocuklara nasıl daha destekleyici olabiliriz sorusunu kendimize sormamız gerektiğini belirtiyor.

4.4.6. Çocuğun Özgürlük Hakkı

Korczak'a göre dünyaya geldiği ilk andan itibaren, ebeveynlerin çocuk üzerindeki beklentileri ve yaptırımları şekillenmeye başlar. Onlar ideallerinde bir benlik ve bir çocuk yaratırlar ve bu ideal üzerinden çocuklarını yetiştirmeye çalışırlar. Çocuğun daima kendi ürünü olduğunu düşünen anne, özgür iradesiyle kendi olmak isteyen çocuğun bu asi tavrını gördüğünde öfkelenerek ona nankör sıfatını yakıştırır. Çocuk ona gelecek ve günün birinde 'Senin gibi düşünmüyorum. Artık senin korumamı istemiyorum' diyecektir. Bu çocuğun benlik kavramının şekillenmesi ve özgür düşünce hakkının olabileceğini göstermektedir. Kendi benlik kavramını er ya da geç oluşturacak olan çocuk için yapılan kısıtlamalar veya baskılar işe yaramayacaktır. Bebeklik çağında izleri görünmeye başlayan bu davranış biçimi, annenin çocuğuna 'Onu yap, bunu giy, onu yapma' emirlerine karşın çocuğun tam tersini yapmasıyla vukuu bulur. Bebeklik çağından itibaren ilk zamanlarda 'Ben' kavramı yerine 'Benim' kavramını algılayan bir çocuk için elinden en sevilen eşyanın alınması veya gösterdiği performansın engellenmesi, bebek tarafından kendini ifade etmesine yönelik yapılan bir saldırı olarak algılanıp, tam tersini yapması yönünde bir savunma mekanizması geliştirilmesine neden olur.

Korczak bu durumu kitabında 'İçsel bir öz savunma mekanizması, kendiliğinden ve uyanık bir korunma içgüdü'sü' olarak ele almıştır. Çocuğa yapmak istemediği her şeyi ısrarla ve emrivaki davranışlarla yaptırmaya çalıştığında, tam tersini yapmakta ısrar eder. Çocuğa eğer bir şeyi söylememesi gerektiğini ısrarla temkinlerseniz, tekrar tekrar söyleyerek, giymesini istediğiniz montunu ısrarla giymeye zorlarsanız büyük ihtimalle mantosuz dışarı çıkacaktır. Eğer yumuşak bir dille buna zorlarsan belki yapacaktır fakat tehdidi seçersen, zorlamaya boyun eğmeyecektir. Bu onun doğuştan gelen özgürlük ve bağımsızlık hakkının göstergesidir.

Korczak kitabında, 'Çocukluk denen kölelik döneminde binlerce tür baskıyı yaşadık ve yetişkin olduğumuzda hala özgürlüğü tanımıyorduk: Baskılar hala var ve sadece biçim değiştirdiler' diyerek, çocukların özgürlük ve özgür düşünce hakkının dünyaya geldikten itibaren kısıtlanmasının, yetişkinlikte dair etkisinin devam etmesine neden olduğunu düşünür.

Çocuk her türlü engel ve zorluğa rağmen tırmanmak, nefes nefese kalana kadar koşmak, yetişkinlerin koruyucu kolları arasından sıyrılarak var gücüyle kaçmak ister. Korczak'a göre çocuk, yaşadığı bu özgürlükten mest olur, hatta eğer düşerse ve bir yetişkin tarafından ayağa kaldırılırsa, kaçmak istercesine tekmeler atarak bağırmaya başlar ve bu davranışı özgürlüğüne müdahale olarak algılar.

4.4.7. Çocuğun İfade ve İletişim Hakkı

Çocuklarda iletişim süt çocuğuna kadar dayanır. Korczak kitabında bunu, 'Bir süt çocuğuna, onun kendi diliyle konuştuğumda: "aba, abb, adda", şaşkınlıktan donmuş gibi bakar: Bu tanıdık gürültüleri yapan esrareniz de kimdir?' diye düşündüğünü söyleyerek açıklamaktadır. Bu aslında onun çoğu zaman kendi kendine kurmaya çalıştığı bir iletişimdir ve bu iletişim esnasında kendini dinleyerek gözlemler. Korczak'a göre, onun önemli iki temel iletişim aracı için iki büyülü formülü vardır: 'ağlama ve emme'.

Çocuk önceleri kötü olduğunu göstermek için ağlama davranışını gösterse de sonraları iyi olmak için de ağlama davranışı göstermeye başlar. Bunu yalnız kaldığında bağırma, annesinin adım seslerini duyduğunda sakinleşme davranışları takip eder.

Eğer bebeğe kaşıkla su verilirse reddedebilir ve eliyle itebilir veya başını çevirebilir. Bu iletişim her zaman suyu istemediği anlamına gelmez sadece nasıl alacağını bilmiyordur. Bu nedenle ufak bir destekle doğru teknikle yaklaşıldığında, suyu emmeye başlar. Onun iletişim dilini anlamak, gözlem ve çaba gerektirir. Korczak kitabında çocuğun iletişim kurmaya çalıştığı diğer davranışlardan birine örnek vererek 'İçgüdüsel olarak yumruklarını emmeye başlayan çocuk, acıya karşı savaşmaya hazırdır' der. Annesi, onun acıktığını veya susadığını düşünse de dişleri çıkmaya başlamamasına rağmen göstermeye başladığı hareket, onun hoşlanmadığı bir durum veya onu sinirlendiren bir olaya karşı verdiği bir iletişim tepkisidir. Süt çocuğu başlangıçta isteklerini bağırarak ve ağlayarak yaptırmaya çalışırken, konuşmaya başladığı sürece kadar bunlar yerini oyunlara, jestlere ve fizyonomiye bırakır.

Aileler, düşünmek ve beyinlerini kullanmak yerine, hazır prosedürler üzerinden ilerlemeyi kolay görürler, oysaki kendi bedeninin tepkilerini gözlemlemek, çocuğun

ihtiyacı olan sütün ne zaman ve hangi vakitte verileceğini anlamak için önemlidir. Yoksa anne ve bebeği daha yakından tanımadan, sütün nasıl ve ne zaman verilmesi gerektiğini söylemek zordur. Korczak, burada ebeveynlerin beyinlerini kullanmak yerine, hazır literatür bilgilere sadık kalmayı tercih ettiklerini hatta bunların kendileri için doğru olmasa da sadık kalmak istemelerini eleştirmektedir. Ve tıpkı hastalıklarda olduğu gibi çocuğu gözlemlemek istememekle örtüştüğünü, daha kolay olan protokol izleme yolunu tercih ettiğini ve yine çocuğun tepkisel iletişimlerinin görmezden geldiğinin altını çizer. Eğer anneye, doğru süt verilme protokolü için emzirmeden önce ve sonra bebeğin tartılmasının en iyi yol olacağını söylense de bunu çok fazla iş ve sorumluluk olarak görür. Bu aynı zamanda bebek olduğu için iletişimi görmezden gelinen ve ifade özgürlüğü elinden alınan bir bebeğin varlığını gösterir.

Yazar, çocukların iletişim kurarken tercih ettikleri yöntemleri ve anne-babanın çocukların iletişim çabalarına karşılık verdiği tepkileri incelemiştir. Çocukların, henüz konuşma dönemine geçmediği zaman diliminde bile bedenlerini kullanarak jest ve mimiklerle kendilerini bir şekilde ifade etme çabası içerisinde olduklarını vurgular. Çocuğun kendini ifade biçimine çevresindeki yetişkinlerin vereceği tepkiler ise çocukların kendine olan güvenleri ve kendilerini bir birey olarak hissetmelerindeki ilk adımdır. Yazar, çocukların sosyal ve duygusal gelişim sürecinde çevresindeki yetişkinlerin hassas olmalarının önemini vurgulayarak bu iletişim süreçlerinin çocukların sağlıklı gelişimi için büyük önem arz ettiğinin altını çizer ve çocukların gereksinimlerine karşı onlara yaklaşımımızı gözden geçirmemiz gerekliliğini belirtir.

Yazar, çocukların kendilerini ifade etme şekillerinin onların etrafındaki bireylerle iletişiminde nasıl bir rolü olduğunu inceler. Çocukların ağlamaları ve çığlık atma davranışlarını, onların bağımsız bir birey olma yolundaki göstergesi olarak kabul eder. Korczak, çocukların uğradıkları yanılığın gelişimlerine olumlu katkıda bulunacağını savunur, bu bakış açısı da anne-babanın ve çocuğun eğitim sürecinde rol alan kişilerin çocuğu desteklemesi hususundaki önemi beraberinde getirir. Yazar çocuğun günlük hayatta karşılaştığı zorlukların önemini dile getirir. Çocukların bedensel ve duygusal gereksinimlerine önem vermenin, sağlıklı bir gelişim süreci idame ettirmeleri için mühim bir etken olduğunu vurgular.

4.4.8. Çocuğun Bağımsızlık Hakkı

Korczak, çocukların kendilerine karar verme, seçim yapma yeteneklerine öncelik verilmesine ve bu konuda bağımsız şekilde davranabilmesi gerektiğine destek vermiştir. Bu destek, onun sadece teorik dünyasının değil, pratikte oluşturmaya çalıştığı düzenin bir parçası olmuştur. Yetimhanede oluşturduğu, çocukların kendi bağımsız iradelerini ele aldıkları ve kendilerini yönettikleri parlamenter sistem, bunun bir örneğidir.

Kitabında ‘Bana öyle geliyor ki bağımsızlık, kendi kişiliğine sahip olma hakkı, olarak kabul ediliyor’, diyerek, bağımsızlık davranışının kişilik haklarının ötesine taşınması gerektiğini savunmuştur. Örneğin, kendi yaşam alanlarında, odalarında, simetrik yerleştirilmiş ve onların özgür hareket etmesini kısıtlayan bir alan, çocuğun bağımsızlık ve iradi gelişimine uygun bir alan oluşturmamaktadır. Ebeveynlerinin veya diğer yetişkinlerin seçimleri doğrultusunda yaşayan çocukların, tam olarak bağımsız olduğu iddia edilemez. Anne hamilelik süreciyle birlikte bebeği ile kurduğu biyolojik bağın getirdiği aidiyet duygusu ile çocuğun üzerinde hakları olduğu duygusuna kapılarak zaman geçtikçe yaptırımlar uygulamaya başlayabilir.

Çocukların bağımsızlık hakkını elinden alan bir diğer davranışı yazar kitabında ‘Benim çocuğum, benim malım, benim kölem, benim minik eniğim’ diye ifade etmiştir. Öyle ki, bağımsız karar verme özgürlüğünün kısıtlanmasının yanı sıra, çocuklara köle gibi davranan ebeveynler vardır. Bu kölelik, sadece yapmasını istediği veya buna zorladığı davranışların dışında, çocuğu canının istediği zaman seven, okşayan, istekleri doğrultusunda onu terbiye ettiğini iddia eden ebeveynler eğer çocuk onları çok yorarsa bu ilgiyi bırakıp, çocuğa haydi yatağa, git ödevini yap gibi itamda bulunmasıyla da kendini gösterir. Korczak, bir çocuğu istediği zaman sevip istediği zaman sevmeyen bir yetişkin için sevgi kavramını bile kendi çıkarlarına göre ele aldığını ve bunun da yine çocuk bağımsızlığını kısıtlayan ve onu köleleştiren bir yaklaşım olduğunu iddia etmek ister. Bu gelgitli ve tutarsız yaklaşıma veya yetişkinlerin terbiye olarak adlandırdıkları tutuma bazen şiddet eşlik eder. Bu şiddetin de kuralları bunu yaparken, tekmeler at ama az acıtmaya gayret et, öfkelen ama sık değil prensibiyle gerçekleşir.

Çocuğun bağımsızlığı, sağlıklı gelişim sürecinde önemli basamak olsa da bağımsızlığı her şeye izin vermek ile karıştırmamak gerekir. Korczak ‘Çocuğun yapmak istediği her şeye izin verilmeli mi? Asla: Canı sıkılan bir kölenin, canı sıkılan bir zalime dönüşmesi riskini yaratırız’ demiştir. Çocukların irade hakkı olduğu gibi, bu iradenin hem kendi çıkarları hem de toplum yararına doğru kullanabilmesi için, çocuğa karşı bazı yanlış hareketlerin kısıtlanması gereklidir ve bu kısıtlılık, onun her şeye izin verilen hoşgörü kapsamı dışında sınırsız ve kontrolsüz davranış sergilemesini engelleme yönünde bir hareket olup, irade ve öz disiplinin oluşmasında yardımcı olur. Bu esnada, kuralların fazla abartılması, eleştirel düşünce altyapısının gelişmesini veya özgür düşünme kapasitesini yitirmesine neden olabilir.

Ancak, ebeveynler kendi hayatlarına ve korkularına dair endişeleriyle cebelleşirken, çocuklarının bu hakları özgürce yaşayabilmelerine de engel koymuş olurlar. Bu duygularını ‘Ölümün bizi çocukluğumuzdan koparacağını görmenin korkusuyla, ölmemesi için biz onu hayattan koparıyoruz’ cümlesiyle desteklemiş, çocukların hayattan kopmalarına neden olacak korkuları taşıırken, yetişkinlerin aslında onları hayattan koparan davranışlar sergilemeye neden olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca ebeveynlerin daima çocuk üzerinde beklentilere sahip olması, çocuğun özgür davranışının kısıtlanmasını ele almıştır. Yetişkinlerin bu tavrı çocukların yarınlarda özgürce koşabilmesini, hata yaparak içerisindeki güzellikleri keşfetmesini engelleyecektir. Bugünleri esir altına almak, çocuğun yarının muhteşem deneyimlerini özgürce yaşama hakkını elinden alır ve çocuk hayatta kalsa da bu gerçek anlamda yaşamak tanımından ötede olumsuz bir sonuç doğurur.

Yazar, çocukların deneyimlediği tüm fiziksel ve duygusal durumların onların hayata bakış açılarına yön veren önemli etkenler olduğunu vurgular. Çocuklar üzerinde beklenti içerisinde olmak ve onları belli davranışlara zorlamak çocukların bağımsız bir birey olma sürecini olumsuz etkiler.

Çocukların düşmeleri, yara almaları, hastalıkları ve bu gibi olumsuzluklar neticesinde de karşı karşıya kaldıkları zorlukların bir bütün olarak, onların psikolojik ve duygusal gelişim süreçlerinde büyük katkıları vardır fakat bu olaylar yetişkinlerin çocuklar

adına endişe duymasına sebep olmaktadır ve bu durumlarla karşılaşan yetişkinlerin olaylara tümüyle bir olumsuzluk penceresinden bakıyor olmalarını eleştirir.

Yazar, çocukların bağımsız bireyler olarak tanınmasını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak desteklenmesi gerekliliğinin önemini vurgular. Yetişkinlerin çocuklara karşı korumacı davranışları, çocukların çevresiyle olan iletişimlerini sınırlandırır. Bu durumda ben merkezli dünyadan çıkmalarını zorlaştırır. Çocuklar, çevresini anlamlandırmaya çalışırken çevresinde bulunan yetişkinleri taklit ederler bu durum çocukların çevresine uyum sağlama süreçlerinin önemli bir dalıdır. Çocukların çevrelerine dair yaptığı gözlemler, onların kimliklerini şekillendirebilmesi için ayırt edici bir faktördür. Yetişkinler tarafından kısıtlanmadan bağımsız davranışlar sergileyebilen çocukların dış dünya ile özgüveni yüksek bir şekilde iletişime geçtiklerini belirtmiştir. Korczak, yetişkinlerin sessiz-sakin çocukları iyi göstermelerini fakat bu duruma çocuk odaklı bakıldığında bağımsız bir birey olmasının önünde bir engel olduğunu dile getiriyor.

Korczak, çocukların kendi karmaşık zihnini anlamlandırma ve kendini tanıma sürecinde yetişkinlerin, çocukların duygu ve düşüncelerine aynı zamanda kendini ifade edişlerine ciddiyetle yaklaşmaları gerektiğini vurguluyor. Yazar, çocuğun maruz bırakıldığı disiplini de sorguluyor. Çocuklara yasaklar koymanın onları kısıtlamanın çocukta özgüven düşüklüğüne sebep olabileceği gibi kendini tanımasını ve sosyal etkileşimini de güçleştirir.

4.4.9. Çocuğun Eğitim Hakkı

İlk eğitim adımlarının başladığı aile kavramı için ve ailelerin birbirlerinden farklı dinamik ve yapılarının olduğunu öne süreren Korczak, çocuğun eğitilme süreci için ‘Bilmiyorum ve bilemem, tanımadığım aileler tanımadığım koşullar altında tanımadığım bir çocuk nasıl eğitilebilir? Açıkça ‘eğitilebilir’ diyorum, ‘eğitmek istemek’ ve ‘eğitmek zorunda olmak’ değil’ düşüncesinden yola çıkmış ve bilinmezlikle birlikte bireysel süreçleri göz önünde bulundurmuş, ezbere kavramlar dışında ilerleyerek bunu gerçekleştirebileceğimizi vurgulamıştır.

Korczak, çocukla vakit geçirirken her iki tarafın da yeni şeyler öğrenebileceğini iki olgunlaşmanın iç içe geçişi olarak tasvir eder yani öğrenme sürecinin çift taraflı olduğuna dikkat çeker. Bu bakış açısı eğitimde çocukların düşünce yapısına ve karakterlerine bir anlam yükleyerek onların kendilerini değerli bir birey olarak hissetmelerini ve özgüvenlerinin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Korczak, çocuk eğitiminde bilgi vermenin yetersiz kaldığını, sosyalleşme ve duygusal destek kavramlarının çocuğun gelişiminde önemli parçalar olduğunu savunmuş, bireysel destek ve ilgilerinin geliştirilmesi için teşvik edilmeleri gerektiğine inanmıştır. O, çocukların iç dünyasını, duygularını ve kimliğini, kitabında yetişkinlerin anlayacağı bir dile çevirmiş böylece adeta bir jenerasyon çevirmeni olarak aracılık gerçekleştirmiştir. Korczak, çocukların eğitim ve yetiştirilme sürecine empati gösterecek şekilde yaklaşılması gerektiğini öne sürüyor, eğitimin yalnızca akademik olarak elde edilen başarı ya da başarısızlıktan ibaret olmadığını bunun yanı sıra çocukların kendilerini keşfetmelerine imkan sağlayan bir süreç olduğunu savunur.

Çocuklar için, hayatlarındaki otoriter karakterler somut olarak çevresindeki yetişkinler ya da soyut olarak Tanrı ya da ruh gibi varlıklardır. Çocuklar bu kavramları anlamlandırmaya ve kendi yaşamlarındaki etkisini kabullenmeye çalışırlar. Yazar, çocukların hayatlılarında var olan otoritelerin onlara karşı yaklaşımları ile kişiliğinin şekillenmeye başladığının bu bağlamda otoritelerin kendi arasındaki tutarsızlığının da çocukta kafa karışıklığına sebep olacağını altını çizmiştir. Çocuklar, bu karakterlere olan güven duygularını ve hayattaki deneyimleri ile gözlemlerini derleyerek kendi kişiliklerinin oluşturmaya çalışırlar. Korczak'ın çalışmaları, çocukların hayatlarında otorite olarak gördükleri karakterlerin yalnızca gözlemlediklerini, kendi iç dünyalarında da bunu anlamlandırmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu durum da çocukların yetişkinlere olan bakış açılarının ve yetişkinlerin otoriter tavırlarının çocukların tutumlarını da belirleyici bir faktör olduğu ortaya çıkıyor. Bu düşünce, çocukların psikolojik gelişimlerinde çevresindeki yetişkinlere düşen rollerin önemini belirtir.

Korczak, çocuk eğitiminde ailelerin yaklaşımları hakkında meydana gelen çocuk davranışlarından yaptığı çıkarımlardan birinde bir çocukta doğuştan yumuşak

gönüllük, zayıf bir karakter ve tepki verme korkusu olduğunu, çocuğun deneyimleyerek aldığı eğitim sonrasında, jest ve mimiklerden cüretkâr deneyimleri yeniden yaşamaktan kaçındığını söyler ve kendi istekleri doğrultusunda, bir hayvan terbiyesi niteliğinde gerçekleştiren bir eğitimin, er ya da geç umutları boşa çıkaracağını, çocuğun eninde sonunda kendi karakterine döneceğini belirtir. Peki Korczak'ın deyişiyle 'Kalıtım yazgısı, çağrısız yazgı tıbbın, pedagojinin iflası mı?' sorusuna baktığımızda, güncel bilimin de bazı konularda çaresiz olduğunu görürüz. Yine de bilim, sağlık gibi konuların kalıtsal olacağını öngörse de, eğitim konularında da kalıtım bilgisine paralel araştırmalar yapılması gerektiği savunulur.

Korczak bununla ilişkili olarak, çocukların sahip olduğu eğitim ortamlarını, dogmatik eğitim ortamı, ideolojik eğitim ortamı, yaşam sevinci ile dingin eğitim ortamı, sahte görünüşlü eğitim ortamı olarak kategorize etmiştir. Dogmatik eğitim ortamı, emredici, eleştirilemez niteliklerin bulunduğu, öz disiplin içeren, otoriteyi kutsallaştırma ve rutine bağlanma özelliği taşıyan bir ortamdır. Pasif ve uysal bir çocuk için bu ortam elverişli kabul edilir. İdeolojik eğitim ortamı, bir çalışmadan ziyade bir eyleme kendini coşkuyla adanmayı kapsayan, dogmaların olmadığı ama çözülecek problemlerin olduğu bir ortamdır. Aktif bir çocuk için de bu ortam elverişli olarak görülür. Yaşam sevinci ile dingin eğitim ortamı, hoş yaşam olanakları taşıyan, bireyin olduğu gibi olmasını sağlayan, iyi olma atmosferi içeren ve kendi yolundan gitmeyi destekleyen ortamdır. Bu ortamda yetişen çocuklar özgür olsa da ailede yaşanan problemlerin, anne baba arasındaki negatif ilişkinin kolay şekilde farkına vararak dile getirirler. Sahte görünüşlü eğitim ortamı ise, Korczak'ın ifadesiyle 'Bir fikre inatla bağlılık yine fakat bir ihtiyaçtan dolayı değil, ince bir hesabın dikte ettirmesinden doğan bir bağlılık' türüdür. Burada çocukla sevilmez ve çocuklara saygı gösterilmez, daha çok çıkarların hesaba katıldığı bir ortamdır. Eğer bu ortamda fark edilen küçük bir değer verme ışıltısı olsa bile bu illüzyondur ve ustaca tasarlanmış bir oyunun parçasıdır.

Korczak, çocukların cinsel olgunlaşma süreçlerinin olağan ve zorunlu bir dönem olduğunu söylüyor. Bu sürecin her çocukta farklı şekilde anlamlandırıp tecrübe edildiğini bu tecrübelerin ve çocuğun çıkardığı anlamların da kendi benliğini oluşturmada önemli bir faktör olduğunu dile getiriyor. Korczak, çocukların yaşadıkları bu karmaşık süreçte çocukların cinselliğe yönelik düşüncelerini bastırmak ya da yok

saymak yerine bu dönemin sağlıklı bir şekilde atlatılması için yetişkinlerin onlara destek olması hususunu önemle dile getiriyor. Bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatamayan çocukların ileride bir yetişkin olduklarında sorunlarla karşılaşabileceğinin de altını çiziyor. Yetişkinlerin çocukları bu konuda bilgilendirmesi ve çocukların düşüncelerine karşı saygılı olması, cinsiyet eşitliği ve benliklerinin sağlıklı bir şekilde inşa edilmesi açısından mühim olduğunu vurguluyor.

4.4.10. Çocuğun Oyun Hakkı

Korczak'ın kitabında üzerinde durduğu önemli kavramlardan birisi de oyun hakkıdır. Çocuklar için olagelen bir meşguliyet aracı olarak görülmeye mahkûm bırakılan oyun, rolünün çok ötesinde çocukların kişisel gelişimleri için büyük önem taşır. Kitabında 'Oyun içinde çocuk tümüyle olmasa da bağımsızlığı taklit eder. Oyunun hakkı olduğunu bilir, tüm diğer eğlenceler yalnızca ayrıcalıklar, geçici prestijlerdir' diyerek, çocuğun oyun esnasında kendilerini özgürce ifade edebilecekleri, iş birliği kurabilecekleri, rolleri ve sorumlulukları taklit edebilecekleri bir senaryo ortamı yakalamış olurlar. Oyunlar, aynı zamanda içerdiği çeşitli yetişkin rolleri ile yetişkinlik çağı için yapılan önemli pratiklerdir. Aslında oyunların çoğu da çocukların kendi hayatları dışında yetişkinleri ve onların hayatlarını taklit etme üzerine kuruludur. Bu esnada çocuk rolünden mutlu olmasa da acı bir senaryonun içinde olsa da oyunu bir rolü olarak kabul edip devam etmek ister. Bu çocuğa gerçek hayatı canlandıracak bir teşebbüs cennetini yaratır ve kötü bir senaryo da olsa kendisini bağımsızlığın içinde hisseder. Çocuklar oyunlar esnasında üstlendikleri özne rolü üzerine senaryo kurarak, takımındaki kişilerle düşünce alışverişi yaparlar ve asıl düşüncelerini belirtmek için bir ortam meydana getirirler.

Yazar, çocuk oyunlarının çocukların hayal dünyasını ayna tutan ve toplumdaki rolünü, sosyal iletişim becerilerini destekleyen unsurlar olarak görüyor. Oyun esnasında çocukların, yaşadığı toplumdaki olayları anlama ve yorumlama becerilerinin gelişeceğini dile getiriyor. Aynı zamanda çocukların oyun oynarken büründükleri kimliklerin ise ileriki hayatlarında aslında nasıl bir birey olacağının göstergesi olarak kabul ediyor. Oyun esnasında çocuğun, yöneten bir pozisyonda mı yoksa itaat eden bir pozisyonda mı olduğu onun ileriki yıllarda yaşantısındaki sosyal etkileşimleri de etkileyeceğini öne sürüyor.

4.4.11. Çocuğun Saygı Hakkı

Saygı kavramının oluşmasında yetişkin odaklı güdülen propagandalar, otorite kavramlarını hiyerarşik düzende üst olarak kabul etme ve çocuğun bu hiyerarşide alt basamakta kaldığı kavramına dayanır. Korczak eserinde ‘Çocuk için biraz zor olmasına karşın, bütün bu otoritelere itaat etmek zorunda olduğunu bilir’ diyerek, isteyerek veya istemeyerek çocukların yetişkin güçlere olan boyun eğme gereksiniminin bilincinde olduğuna değinir.

Çocuklara sunulan, anne baba hala teyze büyük baba gibi birçok yetişkin kavramları, polis doktor öğretmen gibi bütün otorite unsurları olan yetişkinlerin hepsi, kutsal kitap, haç gibi tüm canlı ve cansız otoriteler vardır. Çocuk bu otoritelere karşı boyun eğmek üzere yetiştirildiğinin ve bu sorumluluğunun farkındadır. Zaman zaman çelişki yaşasa da büyüklerinin deneyimlerine ve bilgisine teslim olur. Aynı zamanda sevgi-saygı kavramını şekillendirmede bu otoriteler ve değer yargıları etkili olur. Lakin bu kavramlar özellikle saygı bakımından, yetişkinleri temele alan bir kavram olarak ortaya çıkarken, çocukları biraz daha göz ardı eder, o sadece itaat eden ve saygı duyması gerektir.

Janusz Korczak kitabında, çocuk haklarına dair bir sıralama yapmış çocuğun kendi ölümü üzerinde bir hakkı olduğuna, çocuğun anı yaşamasını sağlayan, bugünü üzerindeki hakkına ve çocuğun olduğu gibi olmaya dair kendi olma hakkına yer vermiştir. Bu hakları tanımlarken ‘Ben bu çocuk haklarını magna charta libertatis olarak adlandırıyorum’ ibaresini kullanmıştır. Bu haklar aynı zamanda çocuğa saygı kavramı ile örtüşür.

Korczak kitabında ‘İçmesi için çok süt verdik ya da yemesi için taze olmayan bir yumurta? Kustu. Ona sağduyusunu aşan bilgiler verdik? Anlamadı. Değersiz öğüt verdik? Dinlemedi.’ diyerek anlatmıştır. Saygı sınırları dışında onun iradesine ve duyularına rağmen, zorlayıcı yöntemlerle hükmetmenin yararlı bir çıktısı olmayacaktır. Çocuğa gösterilmesi gereken saygı ve güven ona kendisini yönetmesi, cezalandırması ve kendini özgürce ifade etmesi için güç verecektir.

4.4.12. Çocuğun Anı Yaşama Hakkı

Ebeveynlerin çocuklarının hayatta kalması için onların yaşama haklarına dair kısıtlamalar getirdikleri ve bununla birlikte çocuğun anı yaşama hakkının zedelendiğini savunan Korczak, çocuğun bu hakkının elinden almasının yaşama zevinci ve istikrarını olumsuz etkileyeceğini savunur.

Korczak kitabında, ‘Kimse çocuğa onun bir çocuk olduğunu söylemez; çocuk kendi gücünü kendi hisseder’ diyerek, çocuğun kendi bağımsızlık ve anı yaşama sürecinin kendi bilincinin parçasından ileri geldiğini göstermektedir. Çocuğa kimse bir yere tırmanmasını, bir yerden atlamasını nerede nasıl davranması gerektiğini anlatmaz. Çocuk kendi deneyimleriyle kendini keşfeder. Korczak taşra yerlerde büyüyen çocukların bu olanaklara daha erken ulaştığını ve yaşama daha hızlı atıldıklarını diğerlerinin ise ancak gençlik çağında gerçekten yaşamaya başladığını belirtir. Oysaki yaşam yapılan hatalardan, vücutta oluşan yaralardan tecrübe edilerek oluşan ve anlaşılan bir süreç olmalıdır.

Korczak, korkularıyla yaşayan ve buna yönelik çocuklarına yaptırımlar geliştiren annelere ‘Ölüm çocuğu bizden kapar korkusuyla onu hayattan mahrum ederiz, böyle yaparak ölmesini önlemek için düzgün yaşamasına izin vermemiş oluruz’ diyerek seslenmiştir. Oysaki, çocukların, düşmeleri, yara almaları, hastalıkları ve bu gibi olumsuzluklar neticesinde de karşı karşıya kaldıkları zorlukların bir bütün olarak, onların psikolojik ve duygusal gelişim süreçlerinde büyük katkıları vardır, Korczak bu olayların, yetişkinlerde çocuklar adına endişeye sebebiyet vermesini ve bu durumlarla karşılaşan yetişkinlerin olayları tümüyle bir olumsuzluk penceresinden bakıyor olmalarını eleştirir. Oysaki çocuk kendi hayatıyla ilgili kararları almakta özgür olmalı bazı durumların olumsuz sonuçlar doğurma ihtimaline karşı çocuğun kendi yaşamını özgürce yön verebilmesinin, kendi merak duygusu ile hayatı keşfetmesinin önüne engel olunmamalıdır. Bu durum çocuğun da bir birey olduğu ve kendi hayatıyla ilgili kararları kendisinin alabilmesi gerektiğini yok sayarak insanın kısacık ömrüne kıyasla çok da azımsanamayacak seneleri kapsayan çocukluk çağının başkalarının kararları doğrultusunda yaşanmasına sebep olacak ve çocuk bir birey olarak kendi çerçevesinde düzgün bir hayat sürememiş olacaktır. Ayrıca bu durum çocuğun ölüm hakkı ve anı yaşama hakkı ile ilişkilidir.

Çocuklar bazen özgürce oynamak veya etraflarını keşfetmek istediklerinde, çocuklarının sakatlanmasından korkan ve sağlığını korumak adına engeller koyan ebeveyn davranışlarına ek olarak, çocuğun üstünü kirletmesi veya yeni aldığı bir pantolonun dizini delmesinden korku duyan ebeveyn davranışları da vardır. Ve anı doyusuya yaşamasına kısıtlama getirilen bu çocuğa, sürekli olarak büyüdüğü zaman sahip olacağı şeyler hakkında vaatlerin verilmesi, Korczak'ın deyimiyile çocukta 'Ben hiçbir şeyim, biri olmak için büyümem gerek' düşüncesi meydana getirir. Bu düşünce onun birey olma sürecinde kendini kayıp bir nesne olarak hissetmesinin yanı sıra, anı yaşamasını da engeller.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Binlerce yıldır çocuk kavramı her toplumda ele alınmış ve niteliği sıklıkla değişikliğe uğramıştır. Antik çağdan günümüze değin değişen kavramlar dinamik olarak şekillenen hak ve özgürlükleri beraberinde getirmiştir. Eski çağlarda çoğu toplumda babanın veya devletin mülkü olarak görünen çocuk kavramı, orta çağlarda kullanılmak üzere işçi sınıfına sokulurken, modern çağda birey olarak nitelendirilmiştir ve çeşitli bildireler ve yasalarla çocuk hak ve özgürlükleri koruma altına alınmıştır.

Sanayi devrimi öncesinde çocuk aile ekonomisine katkı sağlaması gereken varlıklar gibi görünüyor ve küçük bedenine rağmen büyük büyük işler yapmaya yönlendiriliyordu. Çocuk işçiliği oldukça fazlaydı ve çocukların eğitim hakkı yok denecek kadar azdı. Çocuk köle olarak görülüyor, çocukluk çağı yok sayılarak yetişkin muamelesi gören çocuklara ayrı hak ve ayrıcalıklar tanınmıyordu hatta bu durumun aksine çocukların yaşamaması gereken şartlarda ve ortamlarda yaşadıkları ve beden gücünden yararlandığı oldukça yaygındı (Wyatt, 2009).

Sanayi devrimi yetişkinlerin hayat standartlarını arttıracak yenilikleri getirirken çocukların yaşam standartlarını da bir o kadar kötüleştirdi. Artık çocukların beden gücünden daha çok faydalanılıyordu çünkü çocuklar düşük bütçeli iş gücü olarak görülüyordu. Bedenlerinin yetemeyeceği işlerde zorla çalıştırılan çocuklar yeteri kadar gerekli besinleri de alamıyordu ve sağlıkları da olumsuz yönde etkileniyordu. Kaldıkları koşullarda istismar ve zorbalığın odağı olan çocuklar vardı. Bunca kötü durumlara bütün olarak bakıldığında sanayi devrimi çocuklar için karanlık bir çağ olmuştur.

Sanayi devrimi sonrasında da çocukları olumsuz etkileyen diğer etkenler arasında dünya savaşları gelmektedir. Hem savaş esnasında yakınlarını, ailelerini kaybeden çocuklar psikolojik olarak çökmüştü hem de savaşın bir etkisi olarak yaşanan kıtlık sebebiyle yeterli beslenemiyorlardı, sağlıkları kötüye giden çocuk sayısında artış vardı. Savaşın olumsuzluklarından her anlamda çocuklar da etkilenmiş, eğitimden geri kalmışlar, hatta gücü yetebilecek gibi görünen fakat daha on sekizini doldurmamış onca çocuk savaşmak için cepheye gönderilmişti.

Tüm bu durumlara bakıldığında çocukların varlıkları ve hakları bu dönemlerde yeteri kadar tanınmamış ve çocuklar sağlıksız ortamlarda, sağlıksız şekillerde yetiştirilmişti. Dünya savaşlarıyla birlikte çocukların bu durumları biraz gündeme gelmeye başladı ve bu konuyla ilgili bir düzenleme getirilmesi gerekliliğiyle bazı adımlar atıldı.

Çocuk haklarının tarihine bakıldığında karşımıza çıkan önemli belgeler vardır;

• *1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi*

Uluslararası çerçevede I. Dünya Savaşı'nın bitimine değin çocukların haklarının tanınması ve korunması gerekliliğine dair bir belgeye rastlanmamaktadır. Bu anlamda bu belge çocuk hakları alanında ilk belge niteliği taşımaktadır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Milletler Cemiyeti tarafından kabul görmüştür. Fakat II. Dünya savaşında çocukların zarar görmesini bu belgenin kabul gören maddeleri engelleyememiş, çocuklar savaşın tüm olumsuz getirilerinin sonuçlarını çekmeye devam etmiştir.

• *1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi;*

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre tekrar düzenlenmiş, çocuğun haklarının en iyi şekilde tanınması gerekliliğiyle ilan edilmiştir. (Dinç, Biçkin ve Aycı, 2004: 121-122). Dünya savaşlarının çocukları psikolojik olarak olumsuz etkilere yol açtığından ötürü çocukların özel korunmaya gereksinim duyması hususundaki gerekliliği vurgular. (Erbay, 2013, s. 27).

• *1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi;*

Sözleşme, çocukların haklarının uluslararası alanda tanınması gerekliliği vurgulayan önemli bir belgedir. Sözleşme, çocukların korunma, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânı ve katılım hakkı gibi birçok alanda olması gereken normları oluşturur ve devletleri bu normların gerekliliklerini uygulaması konusunda teşvik eder. Sözleşme dünya üzerinde yaşayan bütün çocukları kapsamaktadır. Çocukların mutlu, haklarının tanındığı güvenli bir ortamda ve refah içinde büyümesi için gerekli görülen unsurların neler olduğu konusunda geniş bir yelpaze sunmuştur (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2004, s. 10). Sözleşmenin o dönemde dünya üzerindeki birçok ülke tarafından kabul görmesi de sözleşmesinin çocuk haklarının tanınması konusunda bir umut vadettiğini göstermekteydi.

ÇHS, sözleşmeye taraf ülkelerin her beş yılda çocuk hakları ile ilgili durumu BMÇHK'ye bildirmekle yükümlü kılar. (44. madde) Bu bildirimlerde çocuklar için en iyi standartların güncel olarak belirlenmesi ve sorunların giderilmesi amaçlanmıştır. Bu belgelerin ortak noktası olarak çocukların haklarını tanınması amaçlanmış ve çocuklara yetişkinlerden farklı ayrıcalıklar tanınması gerekliliğini vurgulayan maddelere yer vermiştir.

Günümüze bakıldığında çocuk hakları, uluslararası alanda kabul görmüştür. Bu haklar arasında eğitim, sağlık, yaşama, barınma ve cinsel ya da psikolojik sömürüye karşı korunma gibi çocuğun sağlıklı bir ortamda yaşaması ve büyümesi için gerekli olan temel haklardır. Gelişmiş ülkelerde çocuklara tanınması gereken bu haklar daha iyi korunup, önemsenirken gelişmekte olan ülkelerde çocukların temel hakları korunmamakta, beden gücünden yararlanılıp eğitim hakkı elinden alınmakta ve çocuğa karşı ihmal ve istismarlara devam edilmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek adına, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi için UNICEF ve benzeri aktivitelerde bulunan uluslararası düzeyde benzer kuruluşlar aktif olarak çalışmaktadır.

Korczak, yaşadığı zamanda çocukların haklarının bu denli savunulduğu bir kitap yazarak o zamanlar için modern çocuk haklarının temelini atmıştı. Korczak kitabında çocukları yalnızca bakıma ihtiyacı olan canlılar olarak görmemek gerektiğini onların tek başına bir birey olarak zaten değerli ve saygıyı hak eden bireyler olduğunu anlatmıştır. Bu bakış açısı, çocukların kendi hayatlarına dair kararları kendileri verebileceği hakkını da vurgular (Wollins, 377).

Yazar, ailelerin ve etkileşimde oldukları sosyal çevrenin nasıl olduğu bilinmedikçe, çocuğun nasıl eğitileceği konusunda da bilinmezlik olduğunu, bu bilinmezliğin üstesinden gelebilecek en önemli etmenlerin kişisel gözlem ve dikkat olduğunu varsayar. Birbirinden farklı aile yapıları ve koşullar ele alındığında, bir anneye tıpkı bir formül gibi nasıl çocuk yetiştireceğini söylemek, söyleyen kişinin aslında kendi yerine o annenin çocuk yetiştirmesini söylemekle benzerdir. Anne benzer tavırla kendi

çocuğuna bu formülü verdiğinde, ona rehberlik etmek yerine ezbere ve zorlama bağlarla bu yoldan gitmeye mecbur bırakılmış olur (Kesayak, Karatekin 2020).

Korczak kitabında yetişkin bir bireyle bir çocuğun aynı derecede saygıyı hak ettiğini savunur. Bu durum, çocukların düşüncelerinin ve hayattaki seçimlerini dikkate almamız gerektiği ve onlara karşı saygı çerçevesinde yaklaşmamız gerektiğini doğurur.

Korczak çocuğun yaşamak istediği hayatın önüne engel olunmamasını her anını kendi kararlarıyla şekillendirerek doluca yaşaması ve mutlu olması gerekliliklerini savunur. Çocukların gelecekte birey olmayacakların zaten hep birey olduklarını bu sebeple yaşamak istedikleri hiçbir ana engel olunmaması gerektiğini söyler (Korczak, 2019, s. 112).

Korczak kitabında çocukların korunması gereken bireyler olduğu konusunda da vurgu yapar. Bu hem çevresel zararlı etkenlerden hem de duygusal anlamda korunmayı içerir. Bütün çocukların eğitimde eşitlik ilkesine dayanarak eğitim alma hakkına sahip olduğu ve çocuğun kendi potansiyelini keşfedebilmesi için gerekli ortamın sağlanması gerekliliği üzerine durur. Korczak, çocuğun ihtiyaç duyduğu şeyleri en iyi çocuğun kendisinin bilebileceğini ve yetişkinlerden bu anlamda anlayışlı olmaları beklediklerini belirtir. Çocuk güven duyduğu bir ortamda yaşamaya ihtiyaç duyar ve bu ortamda kendini rahatlıkla ifade edebilmek ister (Korczak, 2019, s. 109).

Yazar, kitapta çocuk haklarına dair örnekler verdiğinde, bunu soyut hikayeleme örneklerinden yararlanarak dile getirmiştir. Bazen benzetmelerden yararlanmıştır. Örneğin, bir yerde ailenin çocuğu mülkiyeti olarak gördüğüne, ancak bunun tamamen yanlış olduğuna, belki de çocuğun yıllarca önce doğmuş bir atasından miras tohumu taşıdığı için tamamen farklı bir karaktere sahip olabileceğine değinmiştir.

Korczak, çocuk haklarına bakış açısı ve çocuk eğitimine dair analizlerini kendi teorik bilgisi ve uygulamalı tecrübeleriyle harmanlamıştır. Mesleği gereği de çocuklarla direkt olarak aynı ortamda bulunup onları gözlemleyebilen Korczak, yetimhane açarak onlarla daha da iç içe olmuş, çocukların korkuları, ihtiyaçları, duygusal dünyaları,

korunma gereklilikleri gibi konularda onları daha da yakından gözlemlemiştir. Bu gözlemler, onun çocuk psikolojisi ve eğitim hakkındaki fikirlerinin şekillenmesini sağlamıştır. Korczak, çocukları anlayabilmek için ayrıntılı bir empati kurma yöntemi benimsemiştir. Onların yaşadıkları tüm zorlukları anlama gayreti göstermiştir.

Korczak bunun yanı sıra kuramsal çerçeveden de araştırmalar yapmış psikoloji, pedagoji ve sosyoloji alanlarında var olan bilgileri incelemiştir. Bu bilgileri kendi tecrübeleri ile harmanlayarak uygulamaya dökmüş ve kapsamlı bir bakış açısı oluşturmuştur. Çocuk haklarına dair olan bakış açısını, sadece teorik temellendirmeye bırakmayıp, onların dünyasına yakından inerek, yetimhanede rol oynayarak, onlarla iç içe zaman geçirerek, gözlem yaparak şekillendirmiştir. Ona göre doğuştan itibaren bağımsız olan, kendi kimliği ve özgür seçim hakkı bulunan çocuk, tıpkı insan hakları kavramında olduğu gibi, saygı duyulması gereken bir bireydi (Korczak, 2019). Ayrıca Janusz Korczak yönetiminde bulunduğu yetimhanede, çocuk mahkemesi ve meclis kavramlarını başlatarak, kendi yönetim sistemleri de demokrasilerini uygulamaya çalışmalarını destekleyerek, çocukların karar alma potansiyelleri ve sorumluluk duygularının gelişmesine olanak tanımıştır.

Korczak, çocuk eğitiminde bilgi vermenin yetersiz kaldığını, sosyalleşme ve duygusal destek kavramlarının çocuğun gelişiminde önemli parçalar olduğunu savunmuş, bireysel destek ve ilgilerinin geliştirilmesi için teşvik edilmeleri gerektiğine inanmıştır. O çocukların iç dünyasını, duygularını ve kimliğini, kitabında yetişkinlerin anlayacağı bir dile çevirmiş, böylece, adeta bir nesil çevirmeni olarak aracılık gerçekleştirmiştir.

Janusz Korczak, kitapta çocuk eğitimi konusunda ilerici bir yaklaşım belirleyerek şefkat ve anlayış dili kullanarak çocuğun bireyselliği ve özerkliğine saygı gösterilmesi yaklaşımını üzerinden hareket etmiştir. Kitapta, doğrudan basit bir dille veya cümlelerle anlatmak yerine, yetişkinlerin anlayabileceği nitelikte, bazen soyut senaryolarla destekleyerek, hikayeler ve imgeler kullanarak okurun duygusal dünyasına hitap etmek istemiştir. Böylece bir çocuğa nasıl davranılması gerektiği dışında neden iyi davranılması gerektiğini empati gösteren bir dille edebi tarzda ifade ederek okuyucuda pratik bir etki yaratmaya çalışmıştır. Bir teoriden öte pratikte uygulanabilir bir kavram

olması için bilimsel düşünce yöntemleri ile düşüncelerini desteklemiş ve örneklerini kavramlaştırarak okuyucuya sunmuştur.

Janusz Korczak'ın eserinden alınan bu sayfalar, çocukların büyüme ve gelişim sürecinde karşılaştıkları sosyal beklentiler ve kısıtlamaları anlatan detaylı bir inceleme sunar. Korczak, çocuklara atfedilen rollerin ve onlardan beklenen davranışların çoğu zaman çocukların doğal eğilimleri ve ihtiyaçlarıyla çeliştiğini gözler önüne serer. Bu çelişkinin, çocukların kişilik gelişimi üzerinde baskı oluşturduğunu ve onların özgünlüklerini bastırdığını savunur. Yazar, çocukların çoğu zaman karmaşık duygular içerisinde oluklarını ve yetişkinlerin bu bağlamda çocukları anlamada zorlandığından bahsediyor.

Sonuç olarak kitap bize çocukların ve gençlerin kendini ve çevreyi tanıyarak yetiştiği dönemde onlara karşı empatik bütüncül bir yaklaşımı içerisinde olmamız gerektiğini bizlere öğretir. Çocukların büyüme süreci içerisinde, onların pencerelerinden bakarak dinlememizi, hisleri ve düşünceleri konusunda destek olmamızı ve gereksinimlerini anlamamızın önemini vurgular. Korczak, bugünün küçükleri, yarının büyükleri çocukların, sağlıklı bir şekilde gelişim süreçlerini tamamlamalarının yaşadığı toplumun da sağlığı açısından bir temel olduğunu bize anlatır.

Bu kitap, çocuğun gelişim sürecinde bireyselliğin mühim oluşuna dikkat çeker. "Bilmiyorum" duygusu, Korczak bakış açısında, bilinmeyene ulaşmak için bir başlangıçtır yani bilgi adına atılan ilk adımdır (Wollins, 93). Çocuğun yetiştirilme sürecinde anne-babanın çocuklarını anlamaları için çaba göstermeleri onlarla empati kurmalarını önerir. Her çocuğun kendine has bir karakteri olduğunu ve eğitim süreçlerinde bireysel farklılıklarının baza alarak geliştirilmesi gerektiğini savunur. Çocukların kendi haklarını kendilerinin ifade etmesi gerekliliğinin önemini vurgular ve bu durumun eğitimde de uygulanması gerekliliğini savunur.

Korczak'ın bu eserinin irdelenmesi, çocuğa nasıl bir eğitim verilmesi gerektiği hususunda geniş bir yelpaze sunar. Korczak, çocukların dünyasını anlamamız onların bakış açısından bakabilmemiz konusunda biz yetişkinlere rehber olur. Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli kitabında, çocukların duygularına, keşfetme arzularına, özgür olma

heveslerine ve toplumun normları çerçevesinde bunları ne kadar gerçekleştirebildiklerine dair değerli gözlemlere yer verir.

Korczak'ın eserinde yer alan mesajlar hem eğitimciler hem de ebeveynler için bir rehber olmalıdır. Düşünceleri çocuk yetiştirme ve çocuk hakları konusunda uluslararası alanda çok sayıda inceleme ve tartışma sebebi olmuştur (Sabey, 2018).

Janusz Korczak, kendi döneminden bu yana kitleleri etki altına almış, yenilikçi yaklaşımıyla ve farklı hikayelerle ele aldığı bakış açısıyla fark yaratmıştır. Korczak'ın döneminin ötesinde bir yaklaşım benimsemesi, sadece teorik değil pratik uygulamalarla çocuk haklarına büyük katkılarda bulunması oldukça değerliydi. Ayrıca, yetimhaneyi yönetirken uyguladığı demokratik ve çocuk merkezli yaklaşımı, düşüncelerini ve yazdıklarını gerçek hayatta da uygulamaya geçirebildiğini net olarak gösteriyordu.

Korczak'ın, çocukların duygularına, yaşam alanlarına inip onlara karşı geliştirdiği empati yeteneği ve onları anlama çabası, eserlerine de sirayet etmiş, çocukların benliğine olan saygısı ve onların zihinsel dünyalarını algılamaya yönelik gösterdiği sadakat, onun diğer eğitimci ve yazarlardan ayıran önemli bir faktör haline gelmişti. Bu da dünya çapında yıllar boyunca süregelen mühim bir yazar ve eser ilişkisinde, önemli bir referans noktası olmasını sağlamıştır. Sadece yazmanın ve düşünmenin ötesinde, ilkelerini uygulamaya dönüştürerek, çocukların arkasında her daim durma gücü göstererek, birçok modern çocuk hakları kurallarını, ülkeleri ve onların yasalarını şekillendirmede, etkiye neden olmuştur ve bu etki günümüzde de geçerliliğini korumaya devam etmektedir.

İnsanların yasal ve ahlaki çerçevede sahip olduğu hak ve özgürlükler, ülkelerin hukuk kuralları ve sözleşmeler vasıtasıyla belirlenerek tanımlanmaya çalışılmıştır. Çocuk haklarını insan hakları çerçevesinde değerlendirdiğimizde insan haklarının alt birimi olarak kabul edildiğini görebiliriz. Bu sebeple çocuk haklarını ele alırken insan hakları için yayınlanmış çeşitli prensip ve kurallar çerçevesinde spesifik bir yansıma olarak kabul edebiliriz. Ayrıca Janusz Korczak'ın yetimhanede oluşturduğu çocuklar için kurduğu demokratik düzen, insan hakları kurallarına benzer şekilde meydana getirilen, çocukların yönetme, söz sahibi olma, seçme ve ifade özgürlüğü gibi kavramları

barındıran minyatür bir sistem gibi genel insan haklarına benzerliğiyle gösterge olabilir.

İnsan hakları ve çocuk hakları arasındaki etkileşimin temeline ve ilişkisine baktığımızda, her iki düzenin de temel hak ve özgürlük çerçevesinde fazlaca ortak unsur içerdiğini görebiliriz. İnsan hakları prensipleri baza alınarak oluşturulan çocuk hakları, çocukların bireysel ihtiyaçları ve haklarının önemini ortaya koyar. Bu ikili etkileşim ile, hem toplumun aile temelini koruyup geliştiren hem de dolaylı olarak sosyal ilişkilere bütüncül yaklaşan eşitlikçi ve adil bir yapıya evrilmesini sağlar.

Janusz Korczak'ın çocuk hakları bağlamında attığı adımlar, ardından araştırma dünyasının yıllar boyunca bu adımlar doğrultusunda yaptığı derin araştırmalar ve incelemeler göstermedir ki çocuğun yetişkinlik çağına gelene kadar önemsenmesi gereken bir birey olmaktan sağlıklı bir toplum olabilmeye giden önemli yolda ve daha önemlisi daha iyi bir dünya için dünyadaki tüm çocukların eşit hak ve özgürlüklere sahip olması en temel unsurdur. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından kabul edilen ve uygulamaya geçirilen veya geçirilmek için çabalanan çocuk hakları sözleşmesi ve buna yönelik okullarda paralel olarak verilmeye çalışılan eğitimlere rağmen bu bakış dünya çapında tam anlamıyla amacına ulaşamamıştır. Birçok gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde, çocuk hakları hala bir ütopya niteliğindedir ve yasallaşsa da uygulamaya geçirilmekte zorlanılan, fırsat eşitliğine erişilemeyen bir kavramdır. Bu durumun yanı sıra ekonomik nedenlerden dolayı değil hak ve özgürlük, çocukların işçi niteliğinde çevrelerince kullanıldıkları bir dünya düzenince hala yaşamaktayız. Modern dünyada hala gündemde olan bu gibi olumsuz senaryolar belki de eşitlikçi yaşam koşullarına sahip olsalar bile bir gün karşı karşıya gelen o çocuklarda üstünlük veya alçaklık komplekslerine yol açabilecek ve hak verilen ile verilmeyen arasındaki ayrım daha belirgin şekilde gelecek dünyada kendini gösterecektir.

Çocukların, reşit yaşa erişene dek ve bunun yanı sıra bilinç düzeyindeki olgunluğa ulaşması da esas alınarak özel ihtiyaçlarının, ruhundaki sancuların, psikolojik durumlarının farkına varılması gereklidir. Bu durumun aksini yaşayan toplumlarda bu konuda eğitimin öncelikli olarak yetişkinlere verilmesi ve akabinde çocuklar için

uygulanmaya başlanması ve yasalaşması, küresel düzeyde genel tablonun daha olumluya seyretmesi için önemlidir. Olanakların ve koşulların eyaletten eyalete, ülkeden ülkeye değişkenlik gösterdiği, alt ve üst tabakanın ayrımının hala var olduğu günümüz dünyasında yaşamaktayız. Çocuk işçi kavramının varlığının sürdürmesi, yürümeye başlar başlamaz bile ekonomik sömürüye uğrayan çocukların varlığı, savaşların, kıtlıkların, kitlesel göçlerin etkisiyle hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğu unsurları giderebilmenin zorluğu bu durumun yanı sıra gelişim sürecinde sağlıklı bir birey olabilmeleri için fayda sağlayan hak ve özgürlüklere erişmesinin zor olduğu gözle görünür bir gerçek olmaya devam etmektedir.

Yaşadığı coğrafyadan dolayı eğitim hakkına ulaşmakta zorlanan çocuklar ve hatta içme suyu ve yiyecek bulmada zorlukların yaşandığı ülkelerde, çocukların hak ve özgürlüklerinin gelişmesinden bahsetmek güç olsa da yönetimlerin ve ailelerin en azından manevi gelişim üzerine yoğunlaşma göstermesi, bireyler ve çocuklar arasında sosyal adaletin sağlanması sağlıklı bireylerin yetişmesi açısından önem taşır. Ayrıca sahip olunan cinsiyet ayrımcılığı zihniyetiyle de dünyanın çeşitli ülkelerinde bazı çocukların eğitim hakkından yararlanamaması veya bazı sosyal konularda gelişiminin kısıtlanması, teknoloji ve bilimin ortak beyinlerle hızla ivme kazandığı, cinsiyet ayrımının olmadığı gelişmiş toplumlara nazaran bu ülkelerin geride kalmasına neden olmaktadır.

II. dünya savaşı döneminde aktif olarak hala çocuklar ve onların gelişimleri için ne pahasına olursa olsun çalışmaya, savunmaya ve düşünce üretmeye devam eden Janusz Korczak, tüm olumsuz senaryolara rağmen, yıllarca etkin kalabilecek devrimsel düşüncelerini hayata geçirmek için elinden geleni yapmıştı. Tıpkı o dönemdeki gibi onun sonrasında dünyaya gelen nesiller, günümüzdeki çocuklar ve gelecek zamanda yaşayacak kuşak belki de daha farklı olumsuz senaryolara maruz kalacak olsa da bu çabanın durmasına izin vermemeli ve ümitsizliğe neden olmamalıdır. Savaş dönemlerinde ailesiz, evsiz, ülkesiz kalan, göçe zorlanan ve ebeveynlerden mahrum hayat sürmekte olan milyonlarca çocuk için beslenme, barınma gibi temel haklarının korunmasının yanı sıra kişilik hakları ve istismara karşı birey hakları korunmaya devam etmeli, bu konuda ortaya konulan yasalar uygulanmalı veya güncellenmelidir.

Bir çocuk şiddete, istismara ve ihmale maruz kaldığında içinde biriktirdiği öfke, nefret, bazen sadece kendi çevresine değil tüm topluma mal olan zararlar ortaya çıkarmaktadır. Bir çocuğa yapılan kötü davranışlar ve hak ihlali, çocuk bir yetişkin haline geldiği zaman toplum için fayda sağlamayan bireyler meydana gelmesine sebebiyet verecektir. İçlerinde birikmiş travmalarının etkisinde hareket eden yetişkinlerin bu durumu er ya da geç bu topluma geri yansıyacaktır. Bu bağlamda tüm dünya toplumları ve topluluklarının küçük diye küçümsememesi gereken bir varlık olarak çocuğun bir tohum olduğunu unutmamalı, çocukları korumalı ve onların gelişimine fırsat vermelidir. Böylece küresel ölçekte yetişecek faydalı ve iyi bireyler için zemin hazırlanmalıdır. Bir çocuğu derinden anlayarak, hak ve özgürlüklerinin korunması sadece çocuğun kendini iyi hissetmesi ve iyi bir yaşam sürmesine değil, kolektif olarak ülkelerinin geleceğini de şekillendiren toplumun yarınlarının temel yapı taşı haline geleceği unutulmamalıdır. Korczak da çocukların toplumun önemli bir unsuru olarak düşünülmesi gerektiğini sıkla savunmuş, pratik olarak uygulamaya koymuştur.

Korczak, dünyayı değiştirmek için iyi insanlar yetiştirmeye ve bunun da dolaylı olarak çocuklara iyi davranılması ve yönlendirilmesi gerekliliğinden geçtiğine değinmiştir. Ailelerin, çocukları mülkiyet olarak görmeleri, kendi hayallerini çocuklara dayatmaları, kendi düşünce biçimlerini uygulatmak için zorlamaları, çocukların bireysel haklarına saygı göstermemek, onları hiçe saymak ve gelişimine engel olmak demektir.

Korczak, çocukların ileride yapması gereken ana görevlerden biri olan, yönetme ve yönetilme bilincini, seçme ve karar verme yetisini geliştirecek, ifade özgürlüğünü artıracak temsili sahneler oluşturarak, benlik duygularının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu şekilde öz farkındalıklarının oluşması için bir temel oluşturmuştur. Çocuğa bugün verilen görev ve hakların, yarınlar için önemli bir eğitim niteliği taşıyacağına inanmıştır. Bu bir çocuğa doğrudan bir yetişkin muamelesi yapması dışında çocuğun pedagojik gelişimine paralel olarak sistemler halinde uygulanması ve geliştirilmesi gereken bir yoldur. Aynı zamanda çocuklara alan yaratma, kimseye zarar vermeden özgürlük çerçevesi oluşturma ve birbirlerine karşı da sınırlarını koruma, mahremiyetlerini anlama kavramlarıyla örtüşür.

Janusz Korczak'ın çocukların kendilerinin farkına varmaları için verdiği eğitim, çocukların topluma karışmaları için de önemli bir fırsat sunmaktadır. Janusz Korczak'a göre içsel dünyalarında, anlaşılamayan, sessizleşen, bazen duygularını gizli yaşayan çocuklar, üstünlük kurulup yönetilecek bir varlık değildir. Tertemiz, sevgiye ve saygıya muhtaç ihtiyacı karşılandıkça da etrafına aydınlık saçan minik bir bireydir.

Korczak dünyadaki nüfusun önemli bir kısmının çocuk olduğu ve her insanın hayatının önemli bir zaman dilimini savunma yetisinden yoksun bir çocuk olduğu düşünüldüğünde hem çocuk olmak hem de çocuklarla birlikte var olmak neredeyse kutsal nitelikte olduğunu bu nedenle var olan fırsatların ve olanakların çocuklara sunmanın bir sorumluluk olduğunu belirtmiştir. Ebeveynlerin de bu konuda olumsuz söylemlerle ve muhtaç psikolojisi ile değil görev ve sorumluluk bilinci ile gerçekleştirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu bir iyilik ya da bir hediye veya ebeveynin çocuk üzerindeki hakkı temsil etmesinden ziyade çocuğun dünyaya gelmesine kendileri karar vermiş olan yetişkin bireylerin eylemlerinin sonuçlarının getirdiği sorumlulukları üstlenmesidir.

Korczak'ın bakış açısına baktığımızda çocukların hem bağımsız birer birey olarak yetişmeleri hem de ebeveynlerin onların üstündeki disiplini elden de bırakmaması gerekliliğini vurguladığını görebiliriz. Bu bağlamda hem çocuğa tanınan geniş sınırlar çerçevesindeki özgürlük hem de çocuğun üstünde kurulmaya çalışılan otorite arasında iyi bir denge kurmanın zorluğundan kaynaklı ebeveynlerin tutarsız davranışlar sergilemesine sebebiyet verebilir.

Korczak'ın düşünceleri sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde uygulanması daha zordur. Maalesef ki çocuğun doğduğu ailede, yetiştiği ortamda bir çocuktan daha fazlası olması gerekli olabilmekte ve ailenin refahı için hakları ve özgürlükleri kısıtlanabilmektedir. Bu sebeple sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerce uygulanabilirliği daha olası olan görüşleri olduğunu söylemek de mümkündür.

Korczak'ın, çocukların hayatlarındaki seçimleri tek başlarına alabileceklerine dair olan düşüncesi ve bu konuda çocukların büyük bir destekçisi olması, çocukların

özgürlükleri ve sorumlulukları arasında nasıl bir denge kurmaları gerektiğini kavrayamayacak ve bunu henüz yönetemeyecek bilişsel düzeyde olmaları sebebiyle verecekleri yanlış kararlar ve olumsuz davranışların kendi gelişimlerine de olumsuz etkiler yaratabileceği konusunda tartışmaya açık bir düşüncedir.

KAYNAKÇA

- About H. (2022). Dr. Janusz Korczak Kimdi ve Varşova Gettosu'ndaki Yetimhanesinden Çocuklarla Treblinka'ya Gitmeyi Neden Tercih Etti? <https://aboutholocaust.org/tr/facts/dr-januszkorczak-kimdi-ve-varsova-gettosu-ndaki-yetimhanesinden-cocuklarla-treblinkaya-gitmeyi-neden-tercih-etti> adresinden alındı.
- Aktay, M. (2020). İstismar ve İhmalin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Tedavisi Effects and Treatment of Abuse and Neglect on Children. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD)*, 1(2):169-184.
- Aktürk, S. (2006). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'de Çocuk Hakları ve Güvenliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Akyüz, E. (2012). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması. Ankara: Pegem Akademi.
- Altay A, (2019) Masalların Büyüsü: Masalların İşlenişi, Önemi ve Psikanalitik Anlamları, İstanbul: İnkılap Yayınları, 16(128):278-279.
- Babou, O. Children in the Hellenistic World, Oxford University Press, New York. 2015.
- Bar-El, A. "Janusz Korczak – Educator and Children's Newspaper Editor." *Ma'of Uma'aseh [Flight and Action]* 7 (2011): 187–198.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, <https://kdkcocuk.gov.tr/>, 20 Kasım 1959.
- Coşan B. (2019), Sanayi Devrimi'nden Çok Uluslu Şirketlere Çocuk İşçiliği: Şahin Pençesinde Yavru Kuş, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2):286-303.
- Coşkun S. (2011), Eski Yunan'da çocukların ve gençlerin eğitimi, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.

- Council N. R. (1993), *Understanding Child Abuse and Neglect*, Washington, DC: The National Academies Press, 208).
- Çatal, T (2017) Çocukların Hakları Var. *Güçlü Anadolu Dergisi*, 8(2):29-54.
- Çeçen F (2022), Yavuz Bahadıroğlu'nun "40 Geceye 40 Masal" Adlı Kitabının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar* 6(20):95-111.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çığır Dikyol D. (2016), Antik Yunan'dan Bir Eğitim Modeli: Sparta, *Mediterranean Journal of Humanities*, *Mediterranean Journal of Humanities*.
- Çocuk Vakfı. (2011). *Haklarımı çalmayın, çocuklar için uyarılama*. İstanbul: Çocuk Vakfı I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yayın Dizisi.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye. Geliş tarihi 03 Ocak 2024, gönderen <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>.
- Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de Çocuk İşçiliği, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (14):357 – 398.
- Çullu M. S. (2016), Çocuk Eğitiminde Demokrasi, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1):79-84.
- Dağ H, Doğan M, Sazak, S, Kaçar A, Yılmaz B, Doğan A, & Arica, V. (2015). Current Approach to Child Rights. *Cukurova Medical Journal*, 40(1):1-5.
- Demiral S. (2022), Belirsizliğin Ortasında Çocukluk Deneyimi, *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*, e dergi (15): 207-237.
- Denov, M., & C. Shevell, M. (2019). Social work practice with war-affected children and families: The importance of family, culture, arts, and participatory approaches, *Aile Sosyal Hizmet Dergisi*, 22(1):1-16.

- Dinç, H., Biçkin, İ., Aycı, E. (2004). Aile hukuku ve çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Dirican R. (2018) Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları, Çocuk ve Gelişim Dergisi 2(2):51-62.
- Doğan C, Göktaş H, Çocuk Gazetelerinin Gözünden Birinci Dünya Savaşı Çocukları, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (32), 15-28.
- Doğrucan, M. F., & Karabulut, D., (2018). İnsan Anlayışının Ontolojik Bağlamıyla Felsefi Antropolojisi, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (2), 726-739.
- Driver G. R, Miles J. C, (2007), The Babylonian Law, Oxford.
- Durualp E, Kadan G, Durualp E (2017), Çocukların Gözüyle Çocuk Hakları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences, 8(2):29-52.
- Duyan V. (2004), Sosyal hizmet ve çocuk hakları, BM Sözleşmesi profesyonel eğitim kitabı, Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.
- Erbay, E. (2013). Çocuk hakları. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Gemalmaz M. S. (2003), Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Genç M. (1997) İnsan Hakları ve Temel Özürlükleri (Ulusal ve Uluslararası Temel Mevzuat), Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Genç Ö. (2016) Çocukların Orta Çağ Avrupa'sındaki Yeri, Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, 1(1):241-261.
- Glinski M (2019), 'How to Love a Child' 100 Years On: Janusz Korczak's Work Re-Examined, Janusz Korczak, How to Love a Child and Other Selected Works, <https://culture.pl/en/article/how-to-love-a-child-100-years-janusz-korzaks-new-translation> (29 Aralık 2023).

- Gören, Z. (2012). Çocukların Temel Haklarının Anayasal Garantisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(22):45-105.
- Gören Z, (2017) Janusz Korczak'ın İzinde Günümüzde Çocukların Temel Hakları İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(32):43-67.
- Gözlügöl, S. V. (2014). Avrupa İnsan Hakları Hukuku. Turhan Kitabevi.
- Grinberg, J. G. A. (2002), I Had Never Been Exposed to Teaching Like That: Progressive Teacher Education at Bank Street During the Teacher College Record, 104(7):1422-1460.
- Gunderman, R.B. (2021), Courage and the care of children: Janusz Korczak. *Pediatr Radiol* 51, 519–520, <https://doi.org/10.1007/s00247-020-04948-y>.
- Gürçan D (2015), Benlik Farklılıklarına Rogers'ın Danışan Odaklı Terapisi ile Yaklaşım: Vaka Çalışması, *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(1):13-26.
- İnan A.N. (1995), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 44(1):765-778.
- Karadoğan U. C. (2019), Çocuk ve Çocukluk” Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi, *Çocuk ve Medeniyet*, 7(4):195- 226.
- Karip E. (1997), Eğitimde Yeniliklerin Uygulanmasını Etkileyen Etkiler, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 9(9):63-82.
- Kesayak Y. (2020), Ebeveynlerin Ailede Çocuk Haklarını Uygulama Düzeylerinin İncelenmesi, *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2):312- 335.
- Korczak, J. (2001), Bir Çocuk Nasıl Sevilmeli: Ailede Çocuk. Ankara: Ütüpya Yayınevi.
- Korczak J. (2019), Çocuğun Saygı Hakkı, *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8):107-118.
- Koren M. (2001), “Human Rights of Children: An Emerging Story.” *The Lion and the Unicorn* 25(2):244.

- Kuçuradi, İ. (2005) "Felsefe ve Etik", Yapı Dergisi (28), 51.
- Kurt S. (2016), Çocuk haklarına ilişkin mevzuat ve uygulamalar. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 36(5):0-17.
- Levent Ş. (2012), Geçmişten Günümüze Çocuk İşçiliği, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. II, 7(2): 103-108.
- Luis R. B. (2012), "Here, There and Everywhere: Human Dignity in Contemporary Law and in the Transitional Discourse", Boston College International and Comparative Law Review, 35(2): 331-393, 335-336.
- Lunenburg, F. C. (2000), Early Childhood Education Programs Can Make Difference In Academic, Economic And Social Arenas. Education Journal, 120(3), 519-528.
- Özel E. (2016), Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 36(4):0-17.
- Pädagogik F (2007), Das Recht des Kindes auf Achtung, Gütersloh yayınevi.
- Paine, T. (2017). İnsan Hakları, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peleg, N. (2019), The Child's Right to Development, Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Perryman A. & Fisher P. (2000), A Brief History, Bank Street College of Education. RG, 27 Ocak 1995, Sayı: 22184.
- Sabey A (2018), Beyond "Lots of Hugs and Kisses": Expressions of Parental Love From Parents and Their Young Children in Two-Parent, Financially Stable Families.
- Santa B. J (2006), Impact of war on children and imperative to end war. Croatian Medical Journal, 47(6): 891–894.

- Schulze (1987) *König Maciuś der Erste: Roman in zwei Teilen für Leser jeden Alters* by Janusz Korczak, Kiepenheuer.
- Sunal O. (2011), “Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66(3):283-385.
- Şahin, L (2012, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2):103-118.
- Şenocak H. (2006), *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (51), 177-228.
- Taplak A.Ş. (2014), *Çocuk Haklarında Unutulanlar ve Çözüm Önerileri Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1):1-62.
- Tuncay, C. A. (2015), *Magna Carta (Büyük Ferman), Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(135), 7-28.
- TÜİK, *Genel Nüfus Sayımları, 1935-1990, TÜİK, Nüfus Tahminleri, 2000, TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2022, TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2030-2080.*
- Understanding Child Abuse and Neglect.* (1993). National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/2117>.
- Unutkan, Ö. P. (2008). *İnsan hakları, çocuk hakları ve eğitimi.* A. Oktay (Der.), *Eğitim bilimine giriş* (98-120). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Vernon G. (2018). *Dr Janusz Korczak: Hero of the Warsaw ghetto and educator.* *The British journal of general practice: the journal of the Royal College of General Practitioners*, 68(675), 485.
- Zakir N. M (2020), *Maria Montessori Eğitim Metodu.* *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 59-62
- Wollins M (ed), (1967), *Selected Works of Janusz Korczak, Warsaw: by the scientific Publications Foreign Cooperation Center of the Central Institute for Scientific.*

Wyatt III, L. T. (2009). "The Industrial Revolution", First Edition, Greenwood Press.

